

OBSITOS DETEKTÍVEK LAPJA

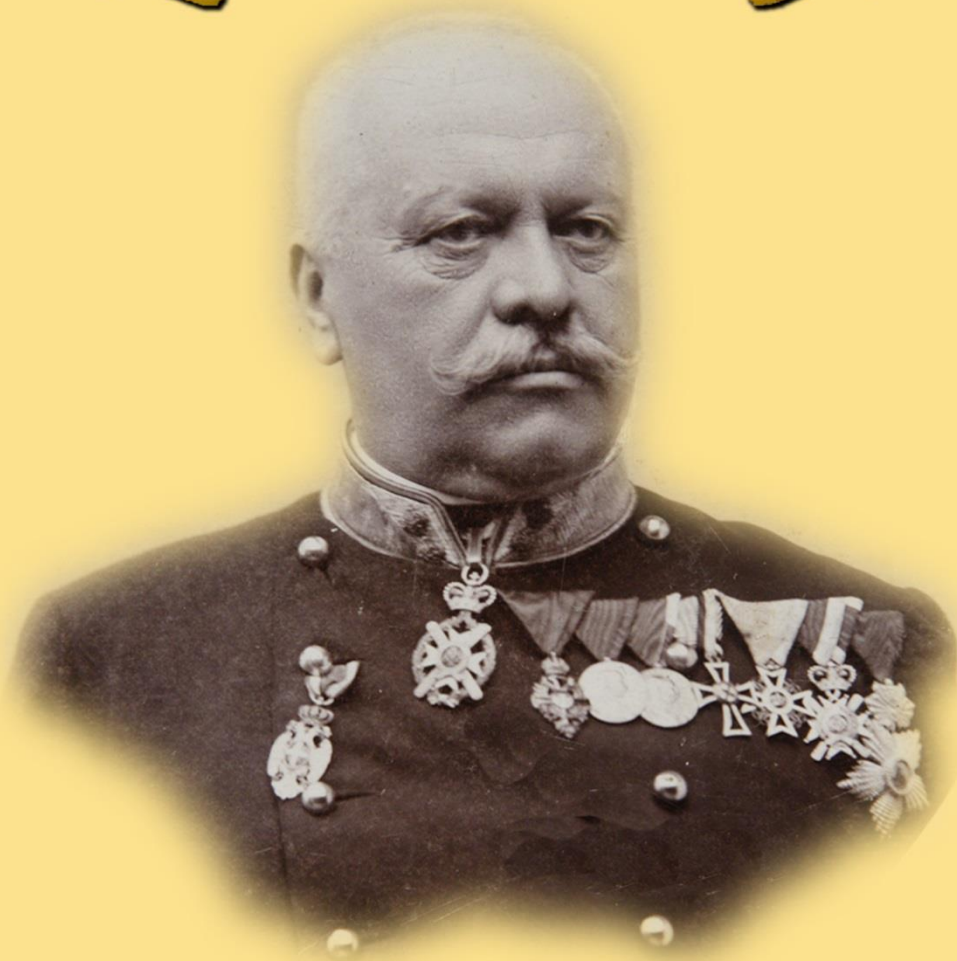

AZ OBSITOS DETEKTÍVEK EGYESÜLETÉNEK KULTURÁLIS ÉS SZAKMAI FOLYÓIRATA

ALAPÍTVÁ: 2013

II. ÉVFOLYAM, 2014/3-4. SZÁM

ONLINE (INTERNETES) KIADÁS

báró Splényi Ödön
1842 - 1909

OBSITOS DETEKTÍVEK LAPJA
az Obsitos Detektívek Egyesületének kulturális és
szakmai online (internetes) folyóirata

Megjelenik: háromhavonta

Kiadja:	Obsitos Detektívek Egyesülete
Székhely:	1184 Budapest, Hengermű utca 4. szám
Felelős kiadó:	Dr. Kovács Lajos elnök
Szerkeszti:	a Szerkesztőbizottság
Elnök-főszerkesztő:	Dr. Kovács Gyula
Tagok:	Alberti Bálintné dr. és Fehér Gábor Miklós
Olvasószerkesztők:	Keglovicsné Mester Györgyi és Óri-Kiss Gyöngyi
Szerkesztőség:	1101 Budapest, Pongrác köz 3. szám I. 4. ajtó ✉ 1475 Budapest, Postafiók: 345. Telefon: +36 30 6502130, telefax: +36 1 7002338 E-mail: obsitos.detektivek.lapja@gmail.com Honlap: http://obsitosdetektivek.5mp.eu/
Borítóterv és grafika:	Dr. Kovács Gyula és Dr. Szomor Sándor
Lapnyilvántartási szám:	CE/34909-4/2012. (Online) CE/34910-2/2012. (Nyomtatott) HU ISSN 2064-4043 (Online) HU ISSN 2064-7239 (Nyomtatott)

Közlési feltételek

A Szerkesztőbizottság olyan kéziratokat vár közlésre, amelyek egyfelől a büntetőjoggal és a kriminalisztikával, ezen belül különösen a bűnüldözéssel foglalkoznak, másfelől pedig betekintést engednek a korábbi bűnügyek tapasztalataiba. Szívesen vesszük azokat az írásokat is, amelyek e folyóirat vagy bármely más szakmai lap cikkeivel kapcsolatos észrevételeket és javaslatokat tartalmaznak. Azoknak az anyagoknak a közlésétől sem zárkózunk el, amelyek az egyesületi élettel összefüggő szabadidős, kulturális és sporttevékenységet mutatják be.

A szakmai jellegű írásoknak tükrözniük kell a hazai és a külföldi szakirodalom ismeretét, épp ezért a művekhez forrás- és irodalomjegyzéket kérünk csatolni. A szerzők álláspontját lapunk torzításmentesen közli, de az írásokban megjelenő megállapítások és következtetések nem feltétlenül azonosak a Szerkesztőbizottság véleményével, ezért az írás tartalmáért teljes mértékben a szerző felel.

A Word formátumban, 12 betűpont méretben és egyes sortávval készített kéziratokhoz mellékelni kell a szerző nevét, rendfokozatát, szolgálati helyét és beosztását (ha van), telefonszámát, e-mail címét, valamint lakcímét (levelezési címét). A Szerkesztőbizottság – az érdemi mondanivaló érintetlenül hagyása mellett – fenntartja a jogot a mű után közlésére, a kéziratok kommentálására, korrigálására, stilizálására és tipografizálására.

„Milyen úton induljunk el? – merült fel lapalapításkor a kérdés. *Bármelyiken* – hangzott a válasz, ami annyit jelent, hogy szakmai téren nincs tabutéma. Nem adunk helyet viszont semmiféle politikai, illetve rasszista, kirekesztő, homofób, xenofób, valamint egyéb gyűlöletkeltésre alkalmas megnyilvánulásnak, ellenben nem fogjuk véka alá rejteni a véleményünket akkor, ha szakmai problémákat tapasztalunk. Erre főszerkesztőként a szavamat adom.”¹

Tartalomjegyzék

Dr. Kovács Gyula <i>Báró Splényi Ödön, a főváros első detektívfőnöke</i>	4
Dr. Kovács Gyula <i>Jogalkotói lelemények II.</i>	8
Dr. Sipos Nóra <i>A tanúvédelem kialakulása a nemzetközi jogban – Külföldi szabályozási modellek</i>	15
Rapcsák István – Hargitai Lajos <i>A fővárosban elkövetett rablások egyes jellemzői</i>	35
Jasenszky Nándor <i>Átszervezés kérdőjelekkel</i>	41
Hargitai Lajos – Dr. Kovács Gyula <i>In memoriam Orbán János</i>	47
Dr. Kovács Gyula <i>65 Studia in honorem Lajos Kovács</i>	50
Mester Györgyi <i>Frontkarácsony</i>	55
Dr. Fülöp Valter <i>Adj a magyarnak</i>	61

¹ Obsitos Detektívek Lapja, 2013. évi 1–4. szám, „Milyen úton induljunk el?” – Főszerkesztői gondolatok.

Főszerkesztői gondolatok

Dr. Kovács Gyula
a Szerkesztő Bizottság elnöke
főszerkesztő²

Báró Splényi Ödön, a főváros első detektívfőnöke³

„Sok olyan személyisége akad a magyar történelemnek, közéletnek, akinek halála után sziluettségét a – II. világháborút követő – politikai viharok méltatlanul messze sodorták az érdeklődés és az emlékezés homlokteréből. Ezek közé sorolhatjuk az állami rendőrség első detektívfőnökét, Splényi Ödön bárót is. Az egykoron ünnepezt rendőrtanácsos, a társasági élet kedvelt alakja, ma jeltelen sírban nyugszik a Fiumei úti Nemzeti Sírkert 2/17. táblája 1. sorának 72. helyén. Tisztelegjenek e sorok, eme apró kis életképek a jelentéktelennek abszolút nem nevezhető életút előtt.”⁴

EGY RÖVID PÁLYAKÉP

Miháldi báró Splényi Ödön, báró Splényi Henrik és Splényi Paulina fiaként, 1842. november 24-én látta meg a napvilágot, az akkor még a Splényi család birtokában lévő felvidéki, Nyitrához közeli Csermenden. Középiskolai tanulmányait a Ciszterci Rend Székesfehérvári Főgimnáziumában végezte, az 1859-es olasz hadjáratban mint a 6. vértesszázados hadnagya vett részt. 1861 és 1867 között jogot végzett Kecskeméten, 1867-ben vármegyei hivatalt vállalt Fejér vármegyében, később, a honvédség szervezésekor, annak kötelékébe lépett főhadnagyi rendfokozattal. A Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia felállításakor, az intézmény tanárává nevezték ki. 1873-ban századosrá léptették elő, és e rendfokozattal 1876-ban – 34 évesen – került nyugállományba. Nyugállományba vonulásától 1880-ig a Baldácsy Antal báró-féle birtokokat kezelte, amikor is Budapestre költözött, és 1881. február 27-én feleségül vette Blaha Lujzát. 1885-től ismét állami hivatalt vállalt: a székesfővárosi Magyar Királyi

² A szerző szakvizsgázott jogász, gazdasági büntetőjogi szakjogász, kriminalista, szakíró, tudományos újságíró, a Magyar Újságírók Országos Szövetségének (MÚOSZ) és a Tudományos Újságírók Klubjának (TUK) rendes tagja, képzési szakértő, a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának megbízott oktatója.

³ Fénykép: <http://balatonfuredma.hu/hirek/blaha-lujza-villaja-balatonfureden-a-reformkori-varos-reszben-blaha-lujza-villa/> (Balatonfüred ma.hu internetes portál).

⁴ Dr. Szomor Sándor: Az első detektívfőnök – báró Splényi Ödön. Jubileumi Emlékalbum, a 125 éve alakult Budapesti Detektívtestület tiszteletére, 175. oldal (Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 2011).

Államrendőrséghez nevezték ki, és az akkori, országos kiállítás alkalmával, a rendőri külszolgálatot vezette. Ez évben kapta meg a Ferenc József-rend lovagkeresztjét. 1886. április 17-én felügyelői címmel és kapitányi ranggal megbízták a detektívosztály szervezésével, amelynek egészen 1890-ig állott az élén, amikor rendőrtanácsossá nevezték ki, és átvette a VII. kerületi kapitányság vezetését, majd 1896-ban a IV. kerületi kapitányság vezetője lett. Hivataltalái alatt mindig arra törekedett, hogy a detektívek a papírmunka helyett inkább a területi figyelemmel és felderítéssel foglalkozzanak. 1904-ben – 62 évesen – vonult véglegesen nyugállományba.

Báró Splényi Ödönt, eseményekben és a sikerekben bővelkedő pályája során, a magyar kitüntetések mellett, külföldi rendjelekkel is kitüntették: többek között megkapta a szerb Takovo-rend tiszti keresztjét és a commandeur-keresztet, a szerb Fehérsas-rendet, a német Mária-rendet, valamint a perzsa Nap- és oroszán-rendet.

Báró Splényi Ödön 1909. január 3-án távozott az élők sorából (Budapest-Erzsébetváros). Katonai dísztemetését két nap múlva (1909. január 5-én) rendezték meg, a Kerepesi (Fiumei) úti temetőben helyezték örök nyugalomra.⁵

Nem mellesleg, a Tirolból, a XVII. században Magyarországra származó Splényi család férfitagjai, elsősorban a katonai pályán kamatoztatták a tehetségüket. *„A mihályi báró Splényi család, a magyar haditörténelemben szinte páratlanul, három évszázad alatt harmincnál több huszártábornokot, tiszteletet adott a hazának.”*⁶ [Splényi László (1656–1730) például 1686-ban hadnagyként részt vett Buda ostromában, majd több hadjáratban harcolt Savoyai Jenő oldalán, 1705-ben ezredtulajdonos lett, de hadba vonult az 1710-es évek végén a török ellen is.]

NÉHÁNY GONDOLAT A DETEKTÍVTESTÜLETRŐL

Thaisz Elek főkapitány távozása után, 1885. március 11-én Török János, volt temesvári polgármester lett az új budapesti főkapitány. Török Jánost közigazgatási szakemberként tartották számon, a rendőrség irányítása sem volt ismeretlen a számára, hiszen Temesvár polgármestereként feladatát képezte a rendőrséggel való foglalkozás. Beiktatása előtt tanulmányúton járt Londonban, Párizsban, Bécsben és Berlinben, hogy tanulmányozza az ottani rendőrség munkáját. Az új főkapitány pár hónap alatt lecserélte a rendőrség személyi állományát. Számos letartóztatás és fegyelmi eljárás megindítása után, Thaisz hívei sorban nyújtották be lemondásukat, helyükre Török főkapitány képzett jogászokat nevezett ki. A budapesti államrendőrség Török János főkapitánysága alatt tette meg az első lépést a modern nagyvárosi rendőrséggé válás útján. Török főkapitány feladata volt a Budapest-fővárosi rendőrségről szóló 1881. évi XXI. törvénycikk végrehajtása, az új szervezeti rend megteremtése, gyakorlatilag egy új intézmény létrehozása.

⁵ Forrás: Jubileumi Emlékalbum, a 125 éve alakult Budapest Detektívtestület tiszteletére, 175–179. oldal; http://hu.wikipedia.org/wiki/Spl%C3%A9nyi_%C3%96d%C3%B6n (WIKIPÉDIA – A szabad enciklopédia).

⁶ Báró Splényi Géza: Az utolsó magyar huszárok – Nagy Kálmán előszava a 2. bővített kiadáshoz, 5. oldal (Huszár Múzeum Baráti Kör, Sárovar, 1996).

A legsürgősebb feladat egy új, hatékony bűnüldöző testület felállítása volt. Korábban a nyomozást az úgynevezett „polgári biztosok” végezték. A 40 éves Budapesti Detektívtestület Jubileumi Albuma szerint, a polgári biztosok nyomozása annyiból állt, hogy elfogták az általuk ismert összes rovott múltú egyént, 8–10 napig fogva tartották őket, elegendő bizonyíték vagy gyanúok nélkül. Amennyiben valamelyikük bevallotta a bűntettet, akkor megküldték az iratokat a királyi ügyészséghez, ha nem vallott senki, akkor szélnék eresztették a társaságot.⁷

BLAHA LUJZA ÉS FÉRJE, BÁRÓ SPLÉNYI ÖDÖN.

A polgári biztos intézmény helyett hozták létre a detektívtestületet. Török János 1885. december 17-i felterjesztése alapján, Tisza Kálmán belügyminiszter megalakította a detektívosztályt, ahová 27 detektívet nevezett ki.⁸ Az első detektívek 1886. január 1-jével kezdték meg a munkát. A detektívek először a főkapitányság bűnügyi osztályának referensei, a kerületi kapitányságok és az osztályvezető tanácsosok mellett dolgoztak. Ez az állapot 1886. április 17-én változott meg, amikor Splényi Ödön bárót nevezték ki a detektívosztály vezetőjévé felügyelői címmel és kapitányi ranggal. Splényi kinevezése után két hónappal létrejött az önálló, központosított detektívosztály. Török főkapitány 1886. június 18-án rendeletileg az összes kinevezett detektívet a detektívosztály kereteibe vonta vissza.

Splényinek az volt a törekvése, hogy a detektíveket minél kevésbé kösse le a papírmunka, helyette inkább területi figyelmet, felderítést végezzenek. A detektívek közül egy a főkapitány mellé, egy a Margitszigetre, tizenkettő a bűnügyi osztályra, egy az államrendészethez, négy a detektívfelügyelő mellé, egy szolgálatvezetésre, kettő a bérkocsik felügyeletére, kettő a prostitúció ellenőrzésére, négy a vendéglők és vasutak ellenőrzésére, nyolc detektív pedig

⁷ Vécsey Leo (szerk.): A 40 éves Budapesti Detektívtestület Jubileumi Albuma, 8–9. oldal (Magyar Királyi Államrendőrség Detektív Testületének Nyugdíjpótló és Segélyezőegyesülete, Budapest, 1926).

⁸ A detektívek név szerint: Nagy Pál, Kubó János, Kassay Lajos, Nemes II. Sándor, Österreicher Lipót, Ewinger János, Farkas Géza, Haga Aladár, Horváth Péter, Bammes Flóris, Bóthta Béla, Gondé Antal, Heim Rezső, Sorecz Alajos, Tóth Ambrus, Szakály József, Krapp Mihály, Bolla István, Dobroviczky Imre, Kovács József, Haluska Lajos, Vitáczky Antal, Trapka Kálmán, Dalos István, Jamszky József, Aszalai Antal és Türki János.

örjáratí szolgálatra volt kijelölve.⁹ Megjegyzendő, hogy 1914-ben már 270 detektív dolgozott a Detektívtestületben.

VÉGSZÓ GYANÁNT

Befejezésül, hadd idézzem a Közbiztonság 1909/2. számában, báró Splényi Ödönről megjelent nekrológ egy részletét: „Az örök vidám, verőfényes mosolyt könny váltotta fel ezen a héten a magyar Múza szemében.¹⁰ Akitől eddig csak ezüstcsengésű kacajt hallottunk, ott láttuk most a ravatal mellett, megtörve, elborult arccal, zokogó panaszzóval. Mit mondhatnánk vigasztalásul neki mi, akiket mindez ideig ő szokott vigasztalni? Sírunk vele, mert az, aki neki mindene volt, a mienk is volt. A ravatalon fekvő néma, rokkant daliában sirattuk a nemes férfiút, a kiváló tisztviselőt, a derék, jószívű bajtársat, az igaz barátot és a jóságos, igaz érzésű kollégát”.¹¹

FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK

1. Báró Splényi Géza: Az utolsó magyar huszárok – Nagy Kálmán előszava a 2. bővített kiadáshoz (Huszár Múzeum Baráti Kör, Sárvár, 1996)
2. Szomor Sándor: Az első detektívőnök – báró Splényi Ödön. Jubileumi Emlékalbum, a 125 éve alakult Budapesti Detektívtestület tiszteletére (Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 2011)
3. Vécsey Leo (szerk.): A 40 éves Budapesti Detektívtestület Jubileumi Albuma (Magyar Királyi Államrendőrség Detektív Testületének Nyugdíjpótló és Segélyezőegyesülete, Budapest, 1926)
4. http://hu.wikipedia.org/wiki/Spl%C3%A9nyi_%C3%96d%C3%B6n (WIKIPÉDIA – A szabad enciklopédia)
5. <http://balatonfuredma.hu/hirek/blaha-lujza-villaja-balatonfureden-a-reformkori-varosreszben-blaha-lujza-villa/> (Balatonfüred ma.hu internetes portál)
6. http://mult-ido.blog.hu/2013/02/09/a_modern_rendorseg_letrejte_es_mukodese_1885 [A modern rendőrség létrejötte és működése (1885–1914) Múlt-idő Történelmi Magazin, Budapest, 2013]

⁹ Forrás: http://mult-ido.blog.hu/2013/02/09/a_modern_rendorseg_letrejte_es_mukodese_1885 [A modern rendőrség létrejötte és működése (1885–1914) Múlt-idő Történelmi Magazin, Budapest, 2013].

¹⁰ A szerző itt Blaha Lujzára, báró Splényi Ödön feleségére utal, aki, férje halálát követően, visszavonult a világot jelentő deszkákról, és férje emlékét élete végéig (1926. január 18.) ápolta.

¹¹ Vess össze: Jubileumi Emlékalbum, a 125 éve alakult Budapest Detektívtestület tiszteletére, 179. oldal.

Jogszabályváltozások

Dr. Kovács Gyula

Jogalkotói lelemények II.

EGY LÉPÉS ELŐRE, KÉT LÉPÉS HÁTRA – avagy az olimpiai érem, csereszabatos-e a doktori (PhD) fokozattal?¹²

„A PhD fokozat hiánya, napjaink egyetemi-főiskolai berkeiben szinte a szitokszóval egyenértékű.”¹³

Ezt az írást a Jogi Fórumban megjelent, *„Túlzottan megengedő egyetemi tanári kinevezések?”* című cikk,¹⁴ valamint a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. évi törvény (a továbbiakban: felsőoktatási törvény) 2014. július 24-én és szeptember 1-én hatályba lépett módosítása generálta (vagy ihlette).

Előjáróban meg kell vallanom, hogy a nagybetűs címet Vlagyimir Iljics Lenintől plagizáltam, akinek *„Egy lépés előre, két lépés hátra”* című munkája 1904-ben jelent meg az Iszkrában. [Az Iszkra (magyarul: Szikra) egy orosz politikai újság volt. Nem mellesleg a művet 1948-ban Magyarországon is kiadták (Szikra Könyvkiadó, Budapest, 1948).] A felsőoktatási törvény már hivatkozott módosításai¹⁵ keltettek bennem egyfajta, *„egy helyben topogás érzést”*, ezért adtam ennek a kis szösszenetnek a kérdéses címet.

A FELSŐOKTATÁSI TÖRVÉNY SZÁMTALAN SEBBŐL VÉRZIK

Nos, a felsőoktatási törvény számtalan sebből vérzik. A törvénynek egyfelől az a legnagyobb baja, hogy a júliusban elfogadott módosítása – többek között – a kancellári rendszer¹⁶ bevezetését is lehetővé teszi (pestiesen szólva: *„annyi”*, az

¹² A mű eredeti formájában a szerző honlapján jelent meg, 2014. szeptember 9-én. Lapunk hasábjain az átszerkesztett és egyben kiegészített változat olvasható. Az eredeti cikk a következő linkre kattintva érhető el: [http://5mp.eu/fajlok2/kgyula/egy_lepest_elore_\(lektoralt\)_www.5mp.eu_.pdf](http://5mp.eu/fajlok2/kgyula/egy_lepest_elore_(lektoralt)_www.5mp.eu_.pdf)

¹³ Az idézett szövegrész a cikkből származik.

¹⁴ http://www.jogiforum.hu/hirek/32283?utm_source=jfhl&utm_medium=email&utm_campaign=201431

¹⁵ Lásd, az egyes oktatási tárgyú törvények módosításáról szóló 2014. évi XXXVI. törvény rendelkezéseit.

¹⁶ Állami felsőoktatási intézményben az intézmény működtetését a kancellár végzi, aki felelős a gazdálkodási intézkedések és javaslatok előkészítéséért is [részletesebben: felsőoktatási törvény 13. § (4) bekezdése és 13/A. § (1) bekezdése].

egyetemi autonómiának), sőt, ösztöli a sporttudományi felsőoktatásban az olimpiai érem megszerzése „a doktori fokozattal egyenértékű”¹⁷ (a művészeti felsőoktatásban bizonyos díjak ugyancsak azzal esnek egy tekintet alá).

Nem mellesleg jegyzem meg, hogy Lovász László, a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) elnöke, tart az egyetemek gazdasági vezetésére kidolgozott kancellári rendszertől. Az elnök szerint, nagy a kockázata annak, hogy a rektor és a kancellár két irányba fogja húzni az adott intézményt [Index Internetes Hírportál, 2015. január 12.].¹⁸ Az MTA elnöke hangsúlyozta: „a konzisztórium aggályos intézmény”, amely „valamiféle tanácstestület lenne a szenátus felett, amelyben a gazdasági szemlélet uralkodóvá válhat. Itt a kancellárnak nagyobb befolyása lehet a döntésekre, ha úgy áll föl a testület, ahogy a koncepcióban szerepel. Ez az autonómia elvét is sérti” [Népszabadság Online (NOL), 2015. január 12.].¹⁹

A lapalji lábjegyzetben hivatkozott törvényhely szerint, sporttudományi felsőoktatásban a törvényben előírt alkalmazási, foglalkoztatási, képesítési feltétellel teljesítése szempontjából a doktori fokozattal egyenértékű a jogszabály alapján adományozott díj, a Nemzetközi Olimpiai Bizottság által szervezett olimpiai játékokon, 1984-től kezdődően a Paralimpián vagy Siketlimpián elért 1–3. helyezés annak tekintetében, aki a díj tulajdonosa, illetve aki a helyezést elérte, feltéve hogy az érintett legalább alapképzésben szerzett oklevéllel rendelkezik. Hogy értsük a dolgot: szeptember 1-jétől egy olimpiai érmes, akár egyetemi tanár is lehet.

Érdeemes megvizsgálni, hogy **mennyit érnek az olimpiai érmek**. 2012-ben az előző olimpiához képest közel kétszer annyit, harmincötmillió forintot kaptak a Londonban aranyérmet nyert magyar sportolók. A Magyar Olimpiai Bizottság (a továbbiakban: MOB) tájékoztatása szerint, a második helyen végzetek huszonöt, a bronzérmesek húszmillió forinttal lettek gazdagabbak, míg a negyedik helyezettek tizenöt, az ötödikek tíz, a hatodikak nyolc, a hetedikek négy, a nyolcadikak pedig kettőmilliót kaptak.

A páros számokban sikeresen szerepelt versenyzők fejenként az elért eredményért járó összeg 90%-át, a négyfős csapatok a pénzdíj 80%-át, a 13–15 fős gárdák a 70%-át vágják zsebre. A sportolókat felkészítő szakemberek a juttatás 60%-ában részesültek. Ez egy keretszeg, a sportági szövetség tett javaslatot a személyekre. A MOB előterjesztését a kormánynak kellett jóváhagynia.²⁰

Jelzem, hogy a MOB által javasolt összeget a Kormány jóváhagyta, és az állami olimpiai jutalom kifizetéséhez szükséges előirányzat-átcsoportosításáról szóló 1321/2012. (VIII. 30.) Kormányhatározatban rendelkezett 2.170.000.000,- (igen, kétmilliárd-százhetvenmillió) forint átcsoportosításáról, az olimpiai mozgalommal összefüggő, valamint egyéb, a sport stratégiai fejlesztését szolgáló feladatok jogcímcsoport, sporteredmények, sportszakmai tevékenység anyagi elismerése jogcím javára.

Nem minden él nélkül jegyzem meg, hogy 2008-ban, a pekingi játékok alkalmával az aranyérem húsz, az ezüst tizenhár, a bronz pedig tizenhatmillió forintot ért. (Ekkora infláció azért nem volt.) A MOB egyébként London előtt azért nem hozta nyilvánosságra a pénzdíjat, mert megítélésük szerint ez gátolta volna az eredményességet. Úgy vélem, ez az olimpiai jutalom aránytalanul sok pénz, még akkor is, ha a magyar sportolók Londonban nyolc arany-, négy ezüst-, illetve öt bronzérmet nyertek, és ezzel Magyarország az összesített éremtáblázat kilencedik helyén végzett. Gondoljunk továbbá az olimpiikonjainkat és élsportolóinkat illető szponzori juttatásokra, az

¹⁷ Vessd össze a felsőoktatási törvény 104/B. § (2) bekezdésével.

¹⁸ http://index.hu/belfold/2015/01/12/lovas_nepszabadsag/

¹⁹ <http://nol.hu/belfold/tobb-diplomas-kellene-1509157>; az MTA elnökének nyilatkozatáról részletebben: http://mta.hu/mta_hirei/elkeserito-mondat-volt-vitaja-a-kormany-tervet-az-mta-elnoke-135641/

²⁰ Forrás: <http://szegedma.hu/hir/szeged/2012/08/olimpia-35-millio-forintot-fizet-itthon-az-arany-erem.html> (Déli Szó, Szeged, 2012. augusztus 17.).

úgynevezett „fejpénzekre” és a reklámtevékenységből befolyt összegekre is, valamint az egyebekre, például a cikk alapját képező olimpiai érmek doktori (PhD) fokozattal történő egyenértékűsítésére.

Jó tudni, hogy **Magyarországon az olimpiai jutalmon kívül olimpiai járadékra is jogosultak az érmes sportolók**, amelyet harmincöt éves koruktól havonta, életük végéig kapnak.²¹ Ez a magyar bruttó átlagkereset összegével egyezik meg, ami jelenleg – a Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján²² – 235.000,- forint. Ez az összeg könnyen kiszámolható, kerekítve nettó 153.000,- forintnak felel meg havonta. Az ezüstérmes az aranyérmes 60%-át, még a bronzérmes 40%-át kapja. Több aranyérmes 20%-kal növeli a juttatást, öt aranyérmes után pedig a duplájára emelkedik az összeg.²³ (Zárójelben jegyzem meg: vajon az olimpiai járadékra jogosultakkal szemben is érvényes a szolgálati járadékosokra vonatkozó jövedelemszerzési korlátozás? Nyilván sejteni lehet a választ.²⁴)

A FELSOÓKTATÁSI TÖRVÉNY KARDINÁLIS DOGMATIKUS HIBÁJA

A felsőoktatási törvénynek másfelől, (egyik) kardinális, dogmatikus hibája, hogy nem tud mit kezdeni azokkal a szakemberekkel, akik nem az egyetemi padokból kikerülve, demonstrátorként kezdve, lépésről-lépésre, a „*szolgálati utat bejárva*” avanszáltak akkreditált egyetemi oktatókká.

Másképpen fogalmazva: a törvény nem tudja kezelni azoknak a szaktekintélyeknek a státusát, akik egyetemi-főiskolai diplomával vagy diplomákkal rendelkeznek, a szakterületükön a gyakorlatban tizenöt-húsz (vagy annál több) esztendő eltöltötték (ledolgoztak), sőt kutattak és/vagy publikáltak, majd valamilyen okból kifolyólag pályaelhagyóként kerültek a felsőoktatási intézménybe, de nincs PhD fokozatuk. És ez utóbbi, mármint a PhD fokozat hiánya, napjaink egyetemi-főiskolai berkeiben szinte a szitokszóval egyenértékű.

Azt gondolom, hogy nem az olimpiai aranyérmes birtokosait, stb. kellene egy szintre emelni a doktori fokozattal rendelkezőkkel, hanem a megfelelő felsőfokú végzettséggel (vagy végzettségekkel) rendelkezők szakmai területen eltöltött idejét lenne ésszerű valamiféle oktatói címmel elismerni (és ez alatt nem az óraadó oktatónak a szenátus által adományozható címekeket értem²⁵).

Magyarul: ha egy pályaelhagyó, szakvizsgázott jogász, mondjuk huszonöt éves, a szakterületén eltöltött munkaviszonnyal az egyetem állományába kerül, a felsőoktatási törvény 34. § (1) bekezdése alapján oktatói címet nem kaphat, legfeljebb csak tanári (régebben szaktanári vagy szakoktatói) munkakörben foglalkoztatható.

Tovább cizellálva a témát: példának okáért, egy felsőoktatási intézmény, dr. Kovács Lajos ny. r. ezredest, az ismert és elismert kiváló kriminalistát, a hatályos felsőoktatási törvény értelmében [28. § (1) bekezdés a) pontja] még tanársegédi munkakörben sem alkalmazhatná, dacára annak, hogy egyetemi és főiskolai diplomával rendelkezik, valamint a szakterületén több mint negyven ledolgozott esztendő tud felmutatni.²⁶ Sőt, továbbmegyek: a XX. század

²¹ A sportról szóló 2004. évi I. törvény 59–61/A. §.

²² Forrás: <http://www.ksh.hu/keresetek> (a Központi Statisztikai Hivatal honlapja).

²³ Vesd össze: <http://www.samsungsport.hu/egyeb-sportok/20120629/havi-netto-140-ezer-forint-ennyit-er-egy-olimpiai-aranyerem/> (SamsungSport.hu).

²⁴ Vesd össze: a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 1997. évi LXXXI. törvény 83/B. § rendelkezéseivel.

²⁵ 2011. évi CCIV. törvény 32. § (2) bekezdése.

²⁶ Dr. Kovács Lajosnak a Károli Gáspár Református Egyetem rektora, a 2014. december 15-én megrendezésre kerülő kari ünnepi összejöveteli értekezleten, egyetemi docensi címet adományozott.

második felének egyik legelismerettebb kriminalistája, oktatója, a „Kétfény” című televíziós műsor állandó szakértője, dr. Dobos János r. ezredes, ha élne, ugyancsak szaktanárként tengethetné életét a Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Karán (korábban Rendőrtiszti Főiskola), ott, ahol a nyolcvanas évek végén tanszékvezető főiskolai docens volt. Gyalázat! (Persze, említhetném jómagamat is, habár, dr. Kovács Lajossal és dr. Dobos Jánossal nem vagyok egyenértékű, meg aztán szerénytelennek sem szeretnék látszani.)

Megismétlem: az előzőekben kifejtettekhez képest, nem kicsit visszatetsző az olimpiái aranyérem kvázi PhD fokozattal történő elismerése. (Félreértés ne essék: nem azt állítom, hogy olimpiakonjaink a sportfelsőoktatásban ne tevékenykedjenek. Oktassanak bátran, szaktanárként vagy óraadó oktatóként.)

MI LEHET A MEGOLDÁS?

A megoldás a felsőoktatási törvény módosítása lenne, például egy 28/A. § beiktatásával, amely szerint, a nem pályakezdő aspiráns esetében egyetemen

a) a tanársegédi munkakörben történő alkalmazás feltétele a szakirányú egyetemi végzettség, valamint a szakterületen eltöltött legalább tizenöt esztendő;

b) az adjunktusi munkakörben történő alkalmazás feltétele a szakirányú egyetemi végzettség, valamint a szakterületen eltöltött legalább húsz esztendő;

c) a docensi munkakörben történő alkalmazás feltétele a szakirányú egyetemi végzettség, valamint a szakterületen eltöltött legalább huszonöt esztendő;

d) az egyetemi tanári (professzori) munkakörben történő alkalmazás feltétele a szakirányú egyetemi végzettség, valamint a szakterületen eltöltött legalább harminc esztendő.

Főiskolai oktatói munkakörben történő alkalmazás esetében a szenátus (vagy a főiskolai tanács) döntése alapján az előírt, szakterületen eltöltött időszak öt-öt évvel csökkenthető.

Megítélésem szerint, ez tisztességesebb eljárás lenne azokkal a szaktekinétyekkel szemben, akik egyetemi végzettséggel rendelkeznek, elismert szakemberek, hosszú évtizedeket töltöttek el a szakterületükön, valamilyen, jellemzően nekik fel nem róható okból pályaelhagyókká váltak, és ezt követően kerültek a felsőoktatási intézmény állományába. Szögezzük le (én leszögezem): ezeknek a szakembereknek a kisujjában is több tudás van, mint azoknak, akik tíz-tizenöt éve kerültek ki az egyetemi padokból, és az egyetem égíse alatt szocializálódtak oktatókká. (Tisztelet a kevés kivételnek.)

Hangsúlyozom: az olimpiái bajnokok pedig ne kapjanak kvázi PhD fokozatot. Szerintem.

EGY KIS KÖZVÉLEMÉNY-KUTATÁS

Kérdezzük meg, mit szól mindehhez – Arany János után szabadon – az „istenadta nép”. Kérdőíves módszerrel végeztem egy mini közvélemény-kutatást Hoxa portálján,²⁷ ahol feltettem három kérdést: egyetért-e azzal, hogy

²⁷ www.hoxa.hu (Hoxa portál az életről és egyéb jószágokról).

1. a nemzeti felsőoktatásról szóló törvény értelmében, a sporttudományi felsőoktatásban az olimpiai érem megszerzése a doktori (PhD) fokozattal egyenértékű;
2. a törvény alapján, az olimpiákon 1–3. helyezést elért versenyzők, 35. életévüktől olimpiai járadékra jogosultak;
3. a londoni olimpián, az 1–3. helyezés 35, 25 és 20 millió forintot ért, sőt, még a 8. helyezett is 2 millió forintban részesült?

Az első kérdésre [*„Egyetért-e azzal, hogy a nemzeti felsőoktatásról szóló törvény értelmében, a sporttudományi felsőoktatásban az olimpiai érem megszerzése a doktori (PhD) fokozattal egyenértékű?”*] a következő válaszok születtek:

- egyetértek, 3,1%,
- inkább egyetértek, 2,3%,
- inkább nem értek egyet, 2,3%,
- nem értek egyet, 57,2 %,
- nem tudok a kérdésben állást foglalni, 35,1%.

A fenti számsorokból jól látható, hogy az egyet nem értők (inkább nem értek egyet és nem értek egyet) aránya 59,5%, míg az egyetértők (egyetértek és inkább egyetértek) hányada 5,4 %. A megkérdezettek 31,5%-a tanácstalan volt.

Amennyiben viszont csak az érdemi válaszokat vesszük alapul, vagyis a *„Nem tudok a kérdésben állást foglalni”* lehetőséget kihagyjuk, akkor az arány rendesen eltolódik az egyet nem értők felé (összesen 91,7%), ellenben az egyetértők részaránya 8,3%-ra zsugorodik.²⁸

A második kérdésre [*„Egyetért-e azzal, hogy a törvény alapján, az olimpiákon 1–3. helyezést elért versenyzők, 35. életévüktől olimpiai járadékra jogosultak?”*] a feleletek a következőképpen alakultak:

- egyetértek, 43,3%,
- inkább egyetértek, 12,6%,
- inkább nem értek egyet, 5,6%,
- nem értek egyet, 16,9%,
- nem tudok a kérdésben állást foglalni, 21,6%.

A közzétett számsorokból kitűnik, hogy az egyetértők (egyetértek és inkább egyetértek) részaránya 55,9%, ezzel szemben, az egyet nem értők (nem értek egyet és inkább nem értek egyet) hányada 22,5%. A megkérdezettek 21,6%-a nem tudott a kérdésben állást foglalni.

Ugyanakkor, ha az érdemi válaszokat vizsgáljuk meg, tehát a *tanácstalanokat* nem számoljuk bele a megkérdezettek körébe, azt látjuk, hogy a mérleg nyelve még jobban az egyetértők javára billen (71,2%), az egyet nem értők hányada pedig 28,8%-ot mutat.²⁹

A harmadik kérdésre [*„Egyetért-e azzal, hogy a londoni olimpián, az 1–3. helyezés 35, 25 és 20 millió forintot ért, sőt, még a 8. helyezett is 2 millió forintban részesült?”*], az előző kettőhöz képest, lényegesen szerteágazóbb válaszlehetőségek adódtak:

²⁸ A kérdőív itt megtekinthető: <http://www.hoxa.hu/?p1=szavazas&p2=35132>

²⁹ A kérdőív itt megtekinthető: <http://www.hoxa.hu/?p1=szavazas&p2=35141>

- semmilyen pénzjutalmat nem érdemelnek (ott van nekik a járadék, a szponzori befizetések, a fejpénz, a reklámbevételek), 2,9%,
- tárgyjutalmat érdemelnek (ott van nekik a járadék, a szponzori befizetések, a fejpénz, a reklámbevételek), 1,0%,
- a pénzjutalom egynegyedét érdemlik (ott van nekik a járadék, a szponzori befizetések, a fejpénz, a reklámbevételek), 10,2%,
- a pénzjutalom felét érdemlik (ott van nekik a járadék, a szponzori befizetések, a fejpénz, a reklámbevételek), 2,9%,
- a pénzjutalom háromnegyedét érdemlik (ott van nekik a járadék, a szponzori befizetések, a fejpénz, a reklámbevételek), 0,5%,
- inkább megérdemlik a pénzjutalom teljes összegét, 1,0%,
- megérdemlik a pénzjutalom teljes összegét, 45,4%,
- egyéb (személyes üzenetben megírom), 2,0%,
- nem tudok a kérdésben állást foglalni, 34,1%.

Jól látható, hogy a megkérdezettek 46,4%-a szerint, olimpikonjaink megérdemlik (vagy inkább megérdemlik) az olimpiai helyezésekért járó pénzjutalom teljes összegét, ellenben 14,6%-uk úgy vélte, hogy ezt az összeget harmadára, felére vagy negyedére kellene csökkenteni (ezen belül 1%-uk arra az álláspontra helyezkedett, amely szerint, versenyzőink elégedjenek meg a tárgyjutalommal). A szavazók mindössze 2,9%-a voksolt arra, hogy a helyezést elérők semmilyen (pénz)jutalmat ne kapjanak. A „*tanácstalanok*” aránya 36,1% volt. Ez utóbbi kategóriába besoroltam az „*Egyéb (személyes üzenetben megírom)*” válaszlehetőséget is. Jelzem, a kérdőívvel összefüggésben valóban kaptam néhány személyes üzenetet, sőt, a szavazásokhoz kapcsolódó fórumon élénk vita folyt e témában, de ezek ismertetésétől eltekintek, mert egyrészt nem tartozik szorosan a témához, másrészt pedig terjedelmi korlátok miatt.

Tekintsünk el itt is az „*Egyéb (személyes üzenetben megírom)*”, valamint a „*Nem tudok a kérdésben állást foglalni*” válaszlehetőségektől, és nézzük meg, hogyan alakult az eredmény:

- inkább megérdemlik vagy megérdemlik a pénzjutalom teljes összegét, 72,5%,
- tárgyjutalmat érdemelnek, vagy a pénzjutalom negyedét, felét illetve háromnegyedét érdemlik, 22,9%,
- semmilyen (pénz)jutalmat nem érdemelnek, 4,6%.³⁰

Hoxa portáljáról annyit érdemes tudni, hogy eredetileg, úgynevezett „*női*” portálnak indult, de napjainkra már számos férfi tagja van. A regisztrált portállakók száma jelen állás szerint (2015. január 29-ét írunk) 447.602 (bizony, közel négyszázötvenezer fő). A témával kapcsolatos kérdőívek a jövőben is élni fognak, tehát egyfelől akár évek múlva is megtekinthetők, és természetesen az eredmények folyamatosan változnak (bárki, bármilyen témában szavazhat).³¹

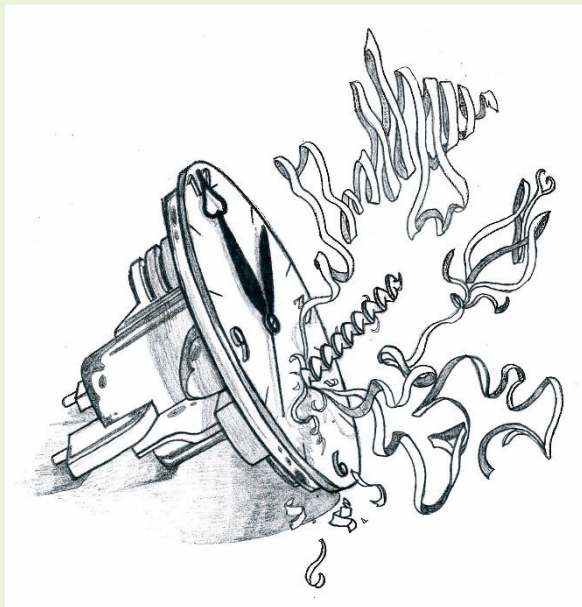
Befejezésképpen: ami az *első kérdést* illeti, a közzétett statisztikai adatokból nem túlzás arra következtetni, hogy a felsőoktatási törvény már hivatkozott, szeptember 1-jétől hatályos módosítása nem igazán nyerte el az emberek tetszését. Másképpen fogalmazva: a törvény módosításával összefüggésben, a

³⁰ A kérdőív itt megtekinthető: <http://www.hoxa.hu/?p1=szavazas&p2=35151>

³¹ Szavazások: http://www.hoxa.hu/?p1=szavazas_lista

jogalkotói akarat és a „*népakarat*” ez esetben nem találkozott (vagy ez esetben sem találkozott).

Dixi et salvavi animam meam.

Időforgácsok³²

³² Keglovich T. Milán rajza. Az alkotás Umhauser Ferenc: *Időforgácsok* című novelláskötetének a borítóját illusztrálja (<http://mek.oszk.hu/11000/11027/11027.pdf>).

Szakkikkek és tanulmányok

Rovatvezető: Dr. Kovács Gyula

Dr. Sipos Nóra³³

A tanúvédelem kialakulása a nemzetközi jogban – Külföldi szabályozási modellek ³⁴

ELŐSZÓ

„A tanúvédelem nálunk a sajtóban, továbbá a laikus közönség körében a plasztikai műtétet és az anonim tanút jelenti: az Európa Tanács megközelítésében a tanúnak azt a jogát, hogy félelemtől mentesen tanúskodhasson.”³⁵

A médiában, a nyomtatott és elektronikus sajtóban szinte minden nap találkozunk az ember a tanú, tanúvédelem, védett tanú, személyi védelem fogalmakkal. Mindenki használja e kifejezéseket, de gyakran nem a tényleges, valódi jelentésükkel. A „hétköznapi” emberek pedig nem is tudják, hogy a szakemberek a mindennapi gyakorlat során hogyan valósítják meg ezeket, melyek azok az eszközök és normák, amelyek a háttérben működve szabályozzák a tevékenységeket. A szervezett bűnözés mértéke, terjedelme, szervezettsége folyamatosan nő, és ennek kapcsán egyre fontosabb a tanúvédelem európai szinten történő rendezése, ráadásul a szervezett bűnözés mellett, megjelent a terrorizmus problémája is.³⁶

A tanúvédelem a nemzetközi és a hazai szinten a büntetőeljárások legégetőbb kérdésévé az utóbbi évtizedekben vált. Bár napjainkban már nem élvez olyan kitüntetett szerepet a tanúvédelem témaköre a büntetőeljárás-jog

³³ Dr. Sipos Nóra r. főhadnagy a BRFK Korrupciós és Gazdasági Bűnözés Elleni Főosztály I. Gazdaságvédelmi Osztály nyomozója.

³⁴ A szerző 2014 tavaszán végzett a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karán. Lapunk hasábjain „A tanú és a tanúvédelem” című diplomamunkája – a tanúvédelem kialakulásával kapcsolatos – III. és IV. részének szerkesztett változatát közöljük. Szerkesztette: dr. Kovács Gyula [KGyul@]. Jelezzük, hogy a diplomamunka a tanúval összefüggő elvi kérdésekkel foglalkozó II. fejezetének szerkesztett változata a Magyar Bűnüldöző tudományos-szakmai folyóirat 2014. évi 3–4. számában jelent meg (<http://www.bunuldozok.hu/magyar-bunuldozo.aspx>).

³⁵ Gáspárdy Gergely: A tanúvédelem eszközei, modelljei I. rész. Collega. Jogi szakmai folyóirat 1999–2000. évi 12–1. szám, 23. oldal (Accursius Jogász Egylet, Budapest, 2000).

³⁶ Csányi Csaba: Tanúvédelem, 13. oldal (Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2010).

tudományában, mint az 1990-es években, de mint alkalmazott jelenségről, fontos beszélni róla.

A tanúvallomás az egyik leggyakoribb bizonyítás eszköz, a legfontosabb és a legnélkülözhetetlenebb bizonyítékforrás, hiszen a bizonyítékok nagy része többnyire tanúvallomásokból származik. A gyakorlat azt mutatja, hogy nem találkozunk olyan bűnüggyel, ahol ne kellene egy vagy több tanút az eljárásba bevonni, kihallgatni. Éppen ezért, a szervezett bűnözés elleni harc, illetve az igazságszolgáltatás eredményes működésének kiemelt szereplője a tanú. Annak a biztosítása, hogy a tanú a félelme ellenére a törvényi kötelezettségeinek eleget tegyen, és ezáltal az igazságszolgáltatás eredményes lehessen, az állam feladata. A tanúvédelem jelentősége így megkérdőjelezhetetlen.

Írásomban a tanúvédelem kialakulásának nemzetközi vetületeit, valamint a külföldi szabályozási modelleket ismertetem.

A TANÚVÉDELEM IGÉNYÉNEK KIALAKULÁSA A NEMZETKÖZI JOGBAN

A több országra kiterjedő bűnözés arányának növekedése megköveteli a nemzeti keretek túllépését a bűnüldözésben. A bűncselekményt elkövetők büntetőjogi felelősségének megállapításában kulcsszerep jut a tanúknak, így a bizonyítás során a tanú részvételétől eltekinteni nem lehet, viszont a vallomástétel járó kellemetlen kockázatot minimálisra kell csökkenteni. A hatóságok előtti megjelenés, a nyilatkozattétel, stresszhelyzet a tanúk többsége számára.³⁷ Tanúvallomást tenni a büntetőeljárás során, régóta állampolgári kötelezettséget jelent. A tanúk viszont joggal várhatják el, hogy amennyiben eleget tesznek állampolgári köteleességüknek, és vallomást tesznek, akkor az államok garantálják számukra e kötelezettségük kockázat nélküli teljesítését. A fenygetett helyzetben lévő személyek tanúvallomására csak abban az esetben lehet számítani, ha életük védelmét eredményesen szolgáló védelmi intézkedések léteznek az adott jogrendben. A jogalkotó ezért, a tanú védelmének és a terhelt teljes körű védekezési jogának összeütközése esetében, az előbbit kell, hogy előnyben részesítse, természetesen a vádlott tisztességes eljáráshoz való jogának biztosítása mellett.³⁸

Az utóbbi 20 évben Európa számos államában a büntető igazságszolgáltatás egyik legjelentősebb problémájává vált a tanúvédelem kérdése, amelyet az Európa Tanács Szakértői Bizottsága is tanulmányozott. A *„tanúk megfélemlítése azonban nem csupán a szervezett bűnözéssel hozható összefüggésbe, minthogy a magányos bűnözők vagy akár csak alkalmi elkövetők ugyancsak szívesen kísérlik meg a tanúk elhallgattatását.”*³⁹

Mindemellett kétségtelen, hogy főként a szervezett bűnözéssel kapcsolatban jelentkezik nagy súllyal a veszélyeztetett tanúk problémája. A terhelő tanúknak az elkövető részéről történő befolyásolása gyakran a szervezett bűnözés

³⁷ Csányi: Tanúvédelem, 33–34. oldal.

³⁸ Szabó Krisztián: Magyar tanúvédelem az R (97) 13. számú Európa Tanácsi Ajánlás tükrében, 118. oldal. Szabó Krisztián (szerk.): Tanulmányok dr. Kovács András professzor születésének 120. évfordulójára (Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 2004).

³⁹ Szabó: Magyar tanúvédelem, 117. oldal.

jelenlétére utal. Különösen akkor nő meg a kockázat, ha a tanú maga is a bűnözői környezetből származik, és amiatt, hogy maga is részt vett a bűncselekményben, vagy tudomása van róla, terhelő tanúvá, „árulóvá” válhat. A tanúbefolyásolási cselekvésminták a névtelen, „néma” telefonhívásoktól, a verbális megfélemlítéstől kezdve, a dologi rongáláson, a háttérből leadott figyelemztető lövésen keresztül, egészen a tanúk brutális összeveréséig vagy megöléséig terjednek.

Sokrétűek a tanú vallomásának, illetve annak elmaradásának büntető igazságszolgáltatáson belüli következményei: a büntető feljelentés elmaradása, a bűncselekmény szempontjából lényeges ismeretek tagadása, a tanúvallomás megtagadása, a hamis tanúzás, az eredeti terhelő vallomás megváltoztatása, a tanúk eltűnése, így a releváns bűnözési területeken a korlátozott bűnüldözési lehetőség, bizonyítási nehézség, amely a hiteles tanúbizonyíték hiánya miatt felmentő ítéletet, az igazságszolgáltatás részleges megghiúsítását eredményezheti.⁴⁰

1. Nemzetközi ajánlások

A nemzetközi ajánlások témakörben az Európa Tanács, az Európai Unió Tanácsa, az Egyesült Nemzetek Szervezete és az Emberi Jogok Európai Bírósága tanúvédelemmel kapcsolatos ajánlásait szeretném – a teljesség igénye nélkül – ismertetni.

1.1. A tanúvédelem és az Európa Tanács

Az Európa Tanács (a továbbiakban: ET) több alkalommal tárgyalta már a tanúvédelem kérdését. Az együttműködés első állomása az ET Miniszteri Bizottságának nevéhez fűződik, amely az „Áldozatok büntetőjogi és büntető eljárásjogi helyzetéről” címet viseli [R (85) 11. számú Ajánlás]. Ez az Ajánlás fogalmazta meg – többek között – a tanúzással kapcsolatos legalapvetőbb feladatokat, valamint az áldozatok tanúkéní szerepe vonatkozásában egyértelmű jogi szabályrendszer megalkotásának szükségességét hangsúlyozta, továbbá a büntetőeljárás valamennyi szakaszában javasolta, hogy a tanút annak személyes helyzete, jogai és méltósága tiszteletben tartása mellett hallgassák ki.

A legfontosabb dokumentum ebben a témában az ET Miniszteri Bizottsága által elfogadott R (97) 13. számú Ajánlás, amely a tanúk megfélemlítéséről és a védelemhez való jogáról szól (elfogadva 1997. szeptember 10-én).⁴¹

Az Ajánlás megalkotásának indokaként például a szervezett bűnözés, a családon belüli bűnözés került megjelölésre azzal, hogy növekszik a tanúk megfélemlítésének kockázata. „Nem lehet eltűnni, hogy a büntető igazságszolgáltatás ne tudja a vádlottakat bíróság elé állítani, és ítéletet hozni azért, mert a

⁴⁰ Csányi: Tanúvédelem, 33–34. oldal.

⁴¹ Bakai Katalin: A tanúvédelem nemzetközi modelljei. A tanú védelmének elméleti és gyakorlati kérdései, 7. oldal (Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Gazdasági Büntetőjogi Kutatóintézet, Pécs 2009).

tanúk egész egyszerűen le lettek beszélve a szabad és őszinte tanúvallomásról.”⁴² Az Ajánlás az alábbi általános elveket rögzítette:

„1. A törvényes intézkedések és az alkalmazott gyakorlat legyen alkalmas arra, hogy a tanúk szabadon, semmiféle megfélemlítési manővernek alá nem vetve tudjanak vallomást tenni.

2. Teljes mértékben elismerve a védelem jogait, a tanúk és hozzátartozói védelme – nevezetesen saját életének védelme és személyének biztonsága – szükség esetén legyen megszervezve az eljárás előtt, alatt és azt követően.

3. A tanúk megfélemlítése legyen büntetendő, legyen az teljesen önálló bűncselekmény, vagy pedig legyen büntetendő a tiltott fenyegetés tényállásában.

4. Teljes mértékben számításba véve a bizonyítékok bíróságok általi szabad értékelésének elvét, a büntető eljárásnak meg kell engednie a tanúvallomással kapcsolatban a megfélemlítés számításba vételét.

5. Fenntartva a jogot néhány tanú részére a tanúvallomás tétele visszautasításának lehetőségét, a tanúkat arra kell ösztönözni, hogy hozzanak a hatóságok tudomására minden, a bűncselekménnyel kapcsolatos információt és hogy tegyenek vallomást a bíróság előtt.

6. Teljes mértékben elismerve a védelem jogait, a tanúknak legyen meg a lehetősége más módszerek használatára olyan módon, melyek alkalmasak arra, hogy megvédjék őt mindennemű megfélemlítéstől, amely a terhelttel való közvetlen szembesítésből ered, például tehessen tanúvallomást egy másik teremben, mint az, amelyikben a vádlott az idézésre megjelent.

7. A büntető igazságszolgáltatás alkalmazottjai rendelkezzenek olyan megfelelő képzettséggel, mely lehetővé teszi, hogy azon ügyekkel foglalkozzanak, ahol a tanúk megfélemlítésre irányuló cselekményt szenvedtek el”.⁴³

Az Ajánlás tisztázza az alapfogalmakat, így tanú az, aki függetlenül a nemzeti büntető eljárásjog által szabályozott helyzetétől, büntetőüggyel kapcsolatos információkkal rendelkezik. Ezek szerint, tanú a szakértő és a tolmács is. *Megfélemlítés* a tanút érintő közvetlen, közvetett vagy potenciális fenyegetés, és minden, ami befolyásolástól mentes vallomástételi kötelezettségébe való beavatkozáshoz vezethet. Az is megfélemlítés, amely az erőszakos és megtorló jellegű cselekmények elkövetéséről elhíresült bünszervezet egyszerű létezéséből eredő félelem, vagy legyen az a félelem, amely abból ered, hogy a tanú egy olyan zárt társadalmi csoporthoz tartozik, amelyen belül sérülékeny a helyzete. A *névtelenség* azt jelenti, hogy a tanú azonosításához szükséges adatok a vádlott előtt tökéletesen ismeretlenek. Az *igazságszolgáltatással együttműködő* minden olyan személy, aki ellen nyomozás folyik, vagy akit elítéltek bűnszövetkezethez, bünszervezethez tartozás, a szervezett bűnözéssel összefüggő bűncselekmény elkövetése miatt, de aki elfogadja a bűnüldöző hatóságokkal való együttműködést, nevezetesen információkat ad egy bűnszövetkezetről, vagy bünszervezetről, illetve minden, a szervezett bűnözéssel összefüggő bűncselekményről.

Az Ajánlás tartalmazza, hogy a védelem számára lehetőséget kell biztosítani arra, amely szerint vitathassa azt a bizonyítékot, amit a tanú szolgáltatott.

⁴² Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (97) 13. számú ajánlása a tanúk megfélemlítése és a védelemhez való jogról (elfogadva 1997. szeptember 10-én a miniszteri megbízottak 600. ülésén).

⁴³ R (97) 13. számú Ajánlás.

Ugyanakkor, a bíróság előtt tett vallomással egyenértékűként kell elismerni az olyan nyilatkozatokat, amelyeket a tanú az előzetes kihallgatás során, igazságügyi szerv előtt tett, amikor a tanú bíróság elé idézése nem lehetséges, vagy amikor az idézés a tanú vagy hozzátartozói életét veszélyeztető, személyes biztonságukra irányuló, súlyos és komoly fenyegetéshez vezetne.

Anonim tanú alkalmazása csak kivételes intézkedés lehet, akkor, ha az anonimitás garanciáját a tanú elfogadta és/vagy az illetékes hatóság azt ideiglenesen engedélyezte. Az anonimitást csak abban az esetben szabadna engedélyezni, ha az illetékes igazságügyi hatóság a felek meghallgatása után azt vélelmezte, hogy az érintett személy élete vagy szabadsága komolyan fenyegetett, vagy beépített ügynök esetén, ha munkájának folytatása valóban veszélyben van; és a bizonyíték fontos, valamint a személy hiteles. A bizonyítékokat szolgáltató tanúk védelme érdekében egyéb kiegészítő intézkedéseket is alkalmazni kell, ideértve azon intézkedéseket, amelyekkel meg lehet akadályozni, hogy a védelem azonosíthassa a tanút. Amikor az anonimitás egy meghatározott személy számára engedélyezésre került, az ítélet nem alapulhat kizárólagosan vagy döntő mértékben e személy által szolgáltatott bizonyítékon.⁴⁴

1.2. A tanúvédelem és az Európai Unió Tanácsa

Az 1990-es években Magyarországon is – az ENSZ, valamint az Európai Unió elvek és ajánlások alapján – megalkották a tanúvédelmi szabályokat. Hazánk az Európai Unióhoz történő csatlakozás folyamatában vállalta a jogharmonizációt, amelynek során Magyarország eleget tett több uniós állásfoglalásban foglaltaknak, azzal, hogy az alábbi állásfoglalásokat a magyar jog részévé tette a büntetőeljárásban részt vevők, az igazságszolgáltatást segítő Védelmi Programjáról szóló 2001. évi LXXXV. törvény hatálybalépésével:⁴⁵

- az Európai Unió Tanácsának 1995. november 23. napján elfogadott, „A szervezett bűnözés elleni küzdelem során a tanúk védelméről” szóló 95/C/327/04. számú Határozata, amelyben a nemzetközi szervezett bűnözéssel kapcsolatos harc keretén belüli tanúvédelmet illetően javasolja a tagállamoknak a tanúk megfelelő védelmének biztosítását, figyelembe véve a Tanács által kidolgozott javaslatok összességét;
- az Európai Unió Tanácsának 1996. december 19-én elfogadott határozata a tanúvédelemre vonatkozóan, amely azokat a személyeket érinti, akik az igazságügyi eljárás során együttműködnek a hatóságokkal a szervezett nemzetközi bűnözés elleni harcban; a határozat javasolja a tagállamoknak olyan, hatékony intézkedések életbeléptetését, amely alkalmas arra, hogy együttműködésre bátorítsa az olyan személyeket, akik tagjai, vagy tagjai voltak bűnszervezetnek vagy más bűnözői csoportnak, vagy akik szerepet játszottak szervezett bűnözéssel kapcsolatos bűncselekmény elkövetésében, akik az ilyen bűnözői csoportok összetételére, felépítésére, tevékenységükre, más ilyen csoportokkal fennálló kapcsolataira, elkövetett vagy

⁴⁴ Gáspárdy: A tanúvédelem eszközei, modelljei I. rész, 21. oldal.

⁴⁵ A 2001. évi LXXXV. törvényt 2001. december 5-én hirdették ki, és 2002. április 1-jén lépett hatályba.

- előkészítés alatt álló bűncselekményekre vonatkozó szükséges információkat tudnak az illetékes hatóságok rendelkezésére bocsátani;
- az Európai Unió Tanácsának 1997. április 28-án elfogadott 97/C/251/01 számú Ajánlása, amely a szervezett bűnözés elleni akcióterv néven vált ismertté; ez az Ajánlás már konkrét feladatokat fogalmazott meg a hatóságokkal együttműködő személyek, illetve a tanúk védelme érdekében.

Az Európai Unió Tanácsának 1995. november 23-i, 95/C/327/04. számú, a szervezett bűnözés elleni harc során a tanúk védelméről szóló Határozata felhívja a tagállamokat, hogy a tanúvédelem eszközeként vegyék figyelembe annak lehetőségét, amely szerint, a tanú a terhelt kihallgatásától eltérő helyen, audiovizuális eszközök igénybevételével tegyen vallomást. A büntetőeljárásban alkalmazható audiovizuális eszközök szempontjából még az Ajánlás bír jelentőséggel. Az Ajánlás az általános elvekről szóló részében kimondja, hogy a tanúknak olyan alternatív lehetőségeket kell biztosítani a vallomástételre, amelyek megkímélik őket a vádlottal való szemtől szembeni találkozástól. Az Ajánlás lehetőséget lát ezek alapján például a különálló helyiségben történő vallomástételre is.⁴⁶

1.3. A tanúvédelem és az Egyesült Nemzetek Szervezete

Az Egyesült Nemzetek Szervezete keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezményt a nemzeti jogunk a 2006. évi CI. törvénnyel hirdette ki, és így elismerte kötelező hatályát.⁴⁷ Az Egyezmény célja a nemzetközi szervezett bűnözés hatékonyabb megelőzésére és leküzdésére irányuló együttműködés elősegítése. A dokumentum 24. cikke szól a tanúvédelemről, amely a részes államok számára rögzíti, hogy azok a lehetőségeik szerint, olyan megfelelő intézkedéseket vezessenek be, amelyek esetleges megtorlás vagy megfélemlítés ellen kellő védelmet biztosítanak a büntetőeljárásban részt vevő tanúk – továbbá az ilyen személyek rokonai és hozzájuk közel álló más személyek, valamint a sértettek – számára. Az Egyezmény meghatározza a lehetséges tanúvédelmi intézkedések körét is, így:

a) az érintett személyek fizikai védelmére vonatkozó eljárások megalkotása, mint például – a szükséges és megvalósítható mértékig – az elköltöztetésük, illetve az érintett személyek azonosságára és tartózkodási helyére vonatkozó tájékoztatás kiadásának tilalma vagy korlátozása;

b) olyan bizonyítási eljárási szabályok előírása, amelyek megengedik, hogy a tanú a vallomása biztonságát szavatoló módon – úgymint kommunikációs eszközök, például videó kapcsolat, vagy más megfelelő módszerek alkalmazása útján – tehesse meg.

Elvi jelleggel rögzíti továbbá, hogy az intézkedések nem járhatnak a terhelt jogainak – ideértve a tisztességes eljáráshoz való jogot is – csorbításával.⁴⁸

⁴⁶ Vesd össze: <http://www.parlament.hu/irom36/5061/5061-01m.htm> – a T/5061. számú, a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról rendelkező törvényjavaslat indokolása (2001. szeptember).

⁴⁷ A 2006. évi CI. törvényt 2006. december 6-án hirdették ki, és – bizonyos kivételekkel – 2006. december 14-én lépett hatályba.

⁴⁸ 2006. évi CI. törvény 24. cikk (2) bekezdése.

1.4. A tanúvédelem és az Emberi Jogok Európai Bírósága⁴⁹

Az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: Bíróság) abban a kérdésben foglal állást, hogy mennyiben alapítható ítélet anonim (magyar büntetőjog fogalomrendszerében „különösen védett”) tanúk vallomására, milyen lehetőségeket kell biztosítani a védelemnek kérdések feltevéséhez, a tanú szavahihetőségének megdöntéséhez. Általánosságban, hol húzódik a tisztességes eljárás határa, amikor a tanú személyének rejtve maradása már sértheti a védekezés jogát, vagy a fegyveregyenlőség elvét.⁵⁰

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikk 3/d. pontja rögzíti, hogy „*minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van legalább arra, hogy kérdéseket intézzon vagy intézhessen a vád tanúihoz és kieszközhessen – és pedig ugyanolyan feltételek mellett, mint a vád tanúi esetében – a mentő tanúk megidézését és kihallgatását*”.⁵¹ Ez gyakorlatilag a vád és védelem egyenlőségének elve. Az Egyezmény összhangban áll hatályos Alaptörvényünk elveivel.

A következőkben néhány jellemző döntést szeretnék bemutatni.

- A *Kostovski Hollandia elleni ügyben*⁵² a Bíróság kimondta, hogy önmagában az anonim tanúk igénybevétele nem sérti a védelem jogait, de lehetőséget kell biztosítani a vádlott és védője számára kérdezési joguk gyakorlására. A panaszosnak az eljárás során nem biztosították ezt a jogát, sem ő, sem a védője nem lehetett jelen az anonim tanúk meghallgatásánál, s a tanúk anonimitása folytán a bíróság sem volt abban a helyzetben, hogy közvetlenül meggyőződhesen a tanúk szavahihetőségéről. A panaszos helyzetét súlyosbította, hogy nem tudták megállapítani a tanúról, hogy az elfogult, ellenséges vagy hiteltelen. A Bíróság előtti eljárás során Hollandia a tanúk érdekeire hivatkozott, amely a megtorlás és a megfélemlítés veszélyére tekintettel indokolja az anonim tanúk alkalmazását a büntetőeljárásban. A Bíróság hangsúlyozta, hogy „*az igazságszolgáltatás megfelelő működése nem áldozható fel alkalmi célokra*”.⁵³
- A *Windisch Ausztria elleni ügyben*⁵⁴ a Bíróság megállapította a tisztességes tárgyaláshoz való jog sérelmét, mert a panaszost alapvetően két anonim tanú vallomása alapján ítélték el, akikhez kérdést az eljárás egyik szakaszában sem intézhetett a védelem. A panaszost két nő azonosította, mint akit egy rablás elkövetésekor a helyszínen láttak. A felismerésre bemutatást az osztrák hatóságok oly módon folytatták le, hogy egy tíz méterre parkoló autóból kellett a két anonim tanúnak felismernie a panaszost, akinek egy zsebkendőt kellett az arca előtt tartania. Az anonim tanúk kategorikusan azonosították a panaszost azzal a személlyel, akit az

⁴⁹ E fejezet elkészítéséhez alapvetően dr. Tóth Mihály: „*A magyar büntetőeljárás az Alkotmánybíróság és az európai emberi jogi ítélkezés tükrében*” című könyvéből (KJK-KERSZÖV, Budapest, 2001) merítettem.

⁵⁰ A fegyveregyenlőség elve alatt a büntetőjogban a vádnak és a védelemnek a jogegyenlőségét értik (a szerkesztő megjegyzése).

⁵¹ Dr. Varga Zoltán: Tanú, tanúvallomás, tanúvédelem, 69. oldal (ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Budapest, 2001).

⁵² A Bíróság 1989. november 26-án kelt, 11454/85. számú ítélete.

⁵³ Gáspárdy Gergely: A tanúvédelem eszközei, modelljei II. rész. Collega. Jogi szakmai folyóirat 2000. évi 3. szám, 18. oldal (Accursius Jogász Egylet, Budapest, 2000).

⁵⁴ A Bíróság 1990. szeptember 27-én kelt, 12489/86. számú ítélete.

elkövetéskor láttak a helyszínen, szintén zsebkendőt tartva az arca előtt. Az anonim tanúk helyett a tárgyaláson az őket kihallgató rendőrtisztek tettek vallomást, míg a panaszosnak alibit igazoló 16 tanú vallomását nem fogadta el a Bíróság. A Bíróság megállapította, hogy sem a nyomozás során, sem az elsőfokú bírósági eljárásban, sem a fellebbviteli tárgyaláson nem volt lehetősége a védelemnek, hogy az anonim tanúk vallomását kétségessé tegye, noha az elítélés alapvetően arra épült, hogy a két tanú a helyszínen látott személlyel azonosította a panaszost. Emiatt pedig sérült a panaszos tisztességes tárgyaláshoz való joga, amelyet nem kompenzálhat a bepanaszolt állam azon érve, hogy a tanúk ily módon történő védelme kiemelkedően fontos a velük történő megfelelő együttműködés kialakítása végett.

- Az *Isgro Olaszország elleni ügyben*⁵⁵ a Bíróság figyelemre méltó következtetést vont le a fegyveregyenlőség elvét illetően. Az ügyben az egyik tanút mind az első, mind a másodfokú eljárás során több ízben hasztalanul idézték a tárgyalásra, végül felolvasták a vallomását. A panaszos lényegében azt sérelmezte, hogy nem volt módja a vallomásra reagálni, jóllehet ez a vallomás volt a döntő annak megállapításakor, hogy a panaszos halált okozó emberrablást követett el. Az ügyben igen súlyos szabadságvesztést szabtak ki, meghatározó jelentősége volt tehát annak, hogy tisztességes eljárásra került-e sor.

A Bíróság megállapította, hogy a fegyveregyenlőség elve akkor sem sérül – s ezáltal a tárgyaláson jelen nem lévő tanú vallomására is alapítható ítélet – ha a védőn kívül a vádlónak sincs lehetősége a tanú kikérdezésére. A döntés azért tanulságos, mert az az egyoldalúság, ami a magyar szabályozásban megfigyelhető (az ügyész részt vehet a különösen védett tanú kihallgatásán, a védő nem) eszerint esetleges elmarasztalásunkhoz vezethet.

- Az *Asch által Ausztria ellen tett panasz*⁵⁶ egy családon belüli erőszak kapcsán került a Bíróság elé. A strasbourgi bírák ezúttal is azt hangsúlyozták, hogy nem feltétlen követelmény a tanúvallomás bíróság előtt történő megtétele, amennyiben a védelem megfelelő lehetőséget kap a vallomás ellenőrzésére, a vallomás érdemének és a tanú szavahihetőségének vizsgálatára. Jelen esetben a panaszost élettársa bántalmazásával vádolták. A bántalmazásról a sértett vallomást tett a rendőrségen, a tárgyaláson mint hozzátartozó megtagadta a vallomástételt, ezért helyette a kihallgatását végző rendőrtiszt tett vallomást. Az ügyben egyébként, számos egyéb bizonyíték is alátámasztotta a bántalmazás tényét, tehát nem kizárólag a hozzátartozó, illetve a rendőr által elmondottak szolgáltak az elítélés alapjául. A bíróság megállapította azt, hogy a panaszosnak lett volna lehetősége kérdésessé tenni a sértett vallomását, ehelyett azonban a nyomozás során, és a tárgyaláson eltérő tartalmú vallomást tett, amellyel saját szavahihetőségét ásta alá, és a tárgyaláson egyetlen kérdést sem tett fel a sértett által elmondottakról tanúskodó rendőrtisztnak. Minthogy pedig a Bíróság mindig azt vizsgálja, hogy összességében tisztességesnek

⁵⁵ A Bíróság 1991. február 19-én kelt, 11339/85. számú ítélete.

⁵⁶ A Bíróság 1991. április 26-án kelt, 12398/86. számú ítélete.

tekinthető-e egy adott eljárás, ezért itt arra a következtetésre jutott, hogy a védelem számára biztosított jogokra figyelemmel, nem állapítható meg az Egyezmény 6. cikkének megsértése.

- A *Saidi Franciaország elleni ügyben*⁵⁷ az alapeljárás során a panaszost kábítószerrel visszaéléssel vádolták, s elítélésére olyan kábítószerfüggő személyek vallomása alapján került sor, akikkel soha nem szembesítették – annak ellenére, hogy ezt többször kérte –, akiknek vallomására érdemi észrevételt nem tehetett, védekezési jogát tehát nem gyakorolhatta. Tény továbbá, hogy a terhelő tanúk valamennyien szintén büntető eljárás hatálya alatt álltak, s remélhették terhelő vallomásuk fejében ügyük esetleges kedvezőbb elbírálását. A francia kormány arra hivatkozott, hogy a panaszos egyszer sem terjesztett elő a szembesítésre vonatkozó szabályszerű indítványt, ezt az igényt csak informálisan fejezte ki, továbbá nem nevezte nevén a szembesítendő tanúkat. Hivatkoztak továbbá arra, hogy a kábítószeres ügyek közismerten jelentős bizonyítási problémákkal járnak. A Bíróság azonban úgy ítélte meg, hogy még a kábítószer-kereskedelemmel összefüggésben lefolytatott büntetőeljárások bizonyítási nehézségei sem teremtenek arra alapot, hogy a tisztességes tárgyaláshoz való jog sérüljön. Mindezekre tekintettel megállapították az Egyezmény 6. cikk 3. pont d) alpontjában foglaltak megsértését.
- A *Lüdi Svájc elleni ügyben*⁵⁸ a Bíróság megállapította, hogy megsértették az Egyezmény 6. cikkelyét. A Bíróság ítélete szerint, az ügynökként működő rendőrtisztviselő tárgyaláson történő kihallgatásának mellőzése, jelentésének bizonyítékként történő felhasználása a védekezés jogát jelentősen korlátozza, és sérti a tisztességes tárgyalás elvét. A tényállás szerint, a svájci bíróság által kábítószer-kereskedelemmel vádolt személy ügyében az ítéletet a rendőrhatalóság által kokainvásárlással megbízott rendőrtisztviselő jelentésére alapozta. A védelem indítványozta a rendőrség tisztségviselőjének meghallgatását, de a bíróságok e kérelmet elutasították. A Bíróság elvi élel rögzítette, hogy a Bíróság állandó esetjogának megfelelően, a bizonyítékot általában a vádlott jelenlétében, nyilvános tárgyaláson kell előterjeszteni, a kétoldalú érvek tükrében. Ez alól csak a védekezés jogának messzemenő figyelembevételével lehetnek kivételek. Mivel sem a nyomozás, sem a tárgyalás során nem voltak hajlandók a rendőrtanú meghallgatására, ezáltal előidézték az Egyezmény 6. cikkelyének sérelmét.⁵⁹
- A *Doorson Hollandia elleni ügyben*⁶⁰ a Bíróság úgy foglalt állást, hogy nem sértették meg az Egyezményt azzal, hogy az elsőfokú bíróság figyelembe vette a vizsgálóbíró által a kérelmező ügyvédje jelenlétében kihallgatott két, személyazonosságát fel nem fedő (anonim) tanú vallomását.

A tényállás szerint, a Hollandiában lefolytatott bizonyítási eljárás során, amelyen a vizsgálóbíró két anonim tanút hallgatott ki, adminisztrációs hiba

⁵⁷ A Bíróság 1993. szeptember 20-án kelt, 14647/89. számú ítélete.

⁵⁸ A Bíróság 1992. június 15-én kelt, 12433/86. számú ítélete (magyarul: BH 1992/11. szám).

⁵⁹ Dr. Csák Zsolt: A különösen védett tanú az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéletei tükrében. Magyar Jog 2000. évi 2. szám, 79. oldal (Magyar Jogász Szövetség, Budapest, 2000).

⁶⁰ A Bíróság 1996. március 26-án kelt, 20524/1992. számú ítélete (magyarul: BH 1996/10. szám).

miatt a kérelmező ügyvédje nem volt jelen. A Bíróság rögzítette, hogy az Egyezmény 6. cikke kifejezetten nem kívánja meg, hogy általában véve a vallomástételre felhívott tanúk és az áldozataik érdekét figyelembe vegyék, ugyanakkor megkövetelhető az, hogy a tanúk életének, szabadságának, biztonságának védelme, érdekében a szerződő államok büntetőeljárási jogukat úgy alakítsák ki, hogy az említett érdekeket jogtalanul ne veszélyeztessék.

A Bíróság megismétli álláspontját, amely szerint, kívánatosabb, hogy a tanúk a súlyos bűncselekménnyel vádolt személyt közvetlenül azonosítsák, amennyiben a legkisebb aggály is felmerül személyét illetően.⁶¹

- A *Van Mechelen és társai*, szintén Hollandia ellen nyújtottak be panaszt.⁶² A négy holland állampolgár panaszost, igen súlyos bűncselekmény, rendőrök megsebesítésével járó postarablás miatt ítélték el. Elmarasztalásuk kizárólag annak a tizennégy anonim rendőrtanúnak a vallomásán alapult, akik – tartva a vádlottak bosszújától –, személyazonosságukat nem kívánták felfedni, s e kérésüket az ítélező bíróságok méltányolták.

Az említett rendőrök kihallgatása egy külön teremben zajlott, amellyel az a terem, ahol a vád és a védelem képviselői tartózkodtak, akusztikai összeköttetésben állt. A védők tehát végig követték a kihallgatást, de a tanúkat nem látták. Utóbb megkapták a kihallgatásról készült jegyzőkönyveket is, még a kihallgatáson joguk volt kérdések feltevésére is, ám ezek – az anonimitás megőrzése érdekében – válasz nélkül maradtak. A Bíróság megállapította az Egyezmény megsértését, de nem kizárólag azzal az indokkal, hogy a rendőröket nem a védők jelenlétében hallgatták ki.

Ennek az ügynek a sajátosságát az adta, hogy a védelem érdekei és a tanúk anonimitása közötti érvek mérlegelését olyan körülmények között kellett elvégezni, amikor az anonim tanúk az állam fegyveres erőihez tartoztak. A Bíróság a következőket fejtette ki: *„A védelem jogainak tiszteltben tartása mellett elvben törvényes lehet a titkos feladatokat ellátó rendőrségi tisztviselő anonimitásának biztosítása a rendőrség kívánságára, nemcsak saját maga és családja biztonsága érdekében, hanem azért is, hogy jövőbeli nyomozásai sikerét ne veszélyeztesse”*.⁶³

A rendőrök feladata azonban az engedelmisség a végrehajtó hatalom iránt, ezért csak kivételes körülmények között szabad őket anonim tanúként kezelni. A jelen ügyben a kérdéses rendőrtanúk a vizsgálóbíróval együtt egy olyan teremben tartózkodtak, ahonnan a védelem és a vádlottak ki voltak zárva, minden kommunikáció akusztikus összeköttetés útján zajlott. Ennélfogva a védelem a tanúként kihallgatott rendőrök esetében nemcsak személyazonosságukat nem ismerhette meg, hanem annak a lehetőségétől is meg volt fosztva, hogy a közvetlen kérdésekre tanúsított reakcióikat megvizsgálja, ezáltal szavahihetőségüket ellenőrizze. A Bíróság előtt nem adták kellő magyarázatát annak, miért volt szükséges azon vádlotti jognak az igen erőteljes korlátozása, hogy a terhelő

⁶¹ Csák: A különösen védett tanú, 79. oldal.

⁶² A Bíróság 1997. április 23-án kelt, 21363/1993. számú ítélete [magyarul: Emberi Jogi Füzetek, 1998/3. szám (HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 1998)].

⁶³ Részlet a Bíróság 1997. április 23-án kelt, 21363/1993. számú ítéletének indoklásából.

bizonyítékokat a vádlott jelenlétében terjesszék elő, s az sem volt világos, hogy miért nem fontoltak meg a védekezést kevésbé korlátozó intézkedéseket.

Mérlegelte a Bíróság azt is, hogy – noha számos bizonyítékot, köztük civil tanúk vallomásait és tárgyi bizonyítékokat is felhasználtak – a bűnösség megállapítása végül kizárólag a vádlottakat egyedül azonosító anonim rendőrtanúk vallomásán alapult.

Mindebből világos, hogy számos, egymást erősítő körülmény együttes hatására állapították meg a konkrét ügyben az Egyezmény megsértését.⁶⁴

- A *Visser Hollandia elleni ügyben*⁶⁵ a Bíróság azon okból állapította meg az Egyezmény 6. cikk 3/d. pontjának sérelmét, mert a holland felsőbíróság annak ellenére a panaszos bűnössége mellett szívesen értékelte az anonim tanúk terhelő vallomását, hogy sem a vizsgálóbíró, sem a fellebbviteli bíróság nem vizsgálta kellő körültekintéssel a tanú személyes fenyegetettségének indokait, továbbá ítéletét túlnyomórészt a védelem számára nem azonosítható tanúktól származó bizonyítékokra alapította. A holland Legfelsőbb Bíróság az eljárás során egyszer hasonló okok miatt hatályon kívül helyezte az ítéletet, de a megismételt eljárásban sem került sor e hiányosságok kiküszöbölésére. A vizsgálóbíró megállapította az anonim tanú személyazonosságát, és végül úgy döntött, hogy fenntartja az anonimitást. E döntés indoka a bűncselekmény jellege és a panaszos egyik vádlott-társának agresszív magatartása volt. A panaszos védelmét ellátó ügyvéd egy másik szobából nyomon követte a kihallgatást, kérdéseket is intézhetett a tanúhoz.

A Bíróság ítéletében leszögezte, hogy a Bíróságnak nem lehet feladata, hogy pontos, a bizonyítékok értékelésére vonatkozó szabályokat alkosson, az egész bizonyítási eljárás tisztességes voltát azonban vizsgálnia kell. Emiatt az Egyezmény 6. cikkét nem lehet úgy értelmezni, hogy az megkívánja a tanú és a vádlott egyidejű jelenlétének, mint a védelemhez való jog egyik részjogosítványának maradéktalan érvényesülését, mert ez esetben lehetetlenné válna a tanúvédelemmel kapcsolatos kötelezettségek teljesítése. Ugyanakkor a védelem számára hatékony és megfelelő lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a tanú meghallgatásakor, vagy az eljárás későbbi szakaszában kérdéseket tehessen fel a tanúnak, és kifogásolhassa a vallomás tartalmát.

Ezúttal is hangsúlyozta az ítélet, hogy a bűnösség megállapítása nem alapulhat kizárólag, vagy döntő mértékben a védett tanú vallomásán. Minthogy a panaszos ügyében ezek a követelmények nem érvényesültek, ezért a Bíróság megállapította, hogy megsértették a tisztességes tárgyaláshoz való jogát.

A strasbourgi döntések vezérelvei változhatnak, „a jogalkalmazás során is iránytűnek számító Strasbourgi Bíróság döntései sem egyértelműek és következtetések a tekintetben, hogy az eljáró hatóságok meddig mehetnek el a tanúvédelem terén”.⁶⁶

⁶⁴ Csák: A különösen védett tanú, 78. oldal.

⁶⁵ A Bíróság 2002. február 14-én kelt, 26668/95. számú ítélete.

⁶⁶ Dr. Varga Zoltán: A tanú a büntetőeljárásban, 171. oldal CompLex Kiadó, Budapest, 2009).

Leszögezhető azonban, hogy a tanúvédelem hatékony alkalmazása a különösen védett (anonim) tanú intézmények fenntartását feltétlenül indokolja. Elvi élel kimondható, hogy nem sérti a tisztességes eljáráshoz való jogot a terhelt távollétében tett vallomások ítélezés alapjául történő felhasználása, feltéve, hogy a terheltnek, illetve a védőnek az eljárás során módja nyílik a vallomás hitelességének ellenőrzésére és megkérdőjelezésére. A tisztességes eljárás elve viszont sérül, ha a bíróság a terhelt bűnösségét kizárólag, vagy túlnyomórészt olyan védett tanúk vallomására alapítja, akik a tárgyaláson nem voltak jelen, így hozzájuk a terhelt és a védelem részéről kérdések sem voltak intézhetők.

2. Külföldi szabályozási modellek

A tanúvédelem külföldön is szorosan összekapcsolódik a szervezett bűnözés kérdésével. Európában a kérdésről intenzívebb párbeszéd akkor kezdődött, amikor Olaszországban Falcone bírót, a „*maffia-vadászt*”, a nagyfokú biztonsági előírások ellenére meggyilkolták. Felmerült a nem áldozat tanúk védelmének szükségessége is; az olasz pentitók,⁶⁷ akik a maffiacsoport tagjai voltak, enyhébb büntetést, illetve felmentést kaphattak azért, ha bizonyítékokat szolgáltatottak a hatóságok számára. Ekkor az Amerikai Egyesült Államokban a tanúvédelemnek már nagy gyakorlata volt.⁶⁸

A következőkben néhány, a legtapasztaltabbak közé tartozó külföldi állam tanúvédelmi rendszerét ismertetem röviden. Olaszország és az Amerikai Egyesült Államok (USA) élenjár a tanúvédelem kérdésében, hiszen ott a szervezett bűnözésnek is hagyományai vannak. Az USA tanúvédelme figyelemreméltó, nagysága, fejlettsége, hatékonysága miatt, de Európa országainak tanúvédelmi rendszerei, a földrajzi, gazdasági, társadalmi és jogi környezet miatt, közelebb állnak hozzánk, szabályai könnyebben átültethetők a magyar jogrendbe. A legtöbb európai országban már létezik tanúvédelem, amely az adott országban jellemző bűnözéshez és bűnüldözési rendszerhez igazodik. A németországi tanúvédelmi rendszer tekinthető a hazai szabályozás mintájának.⁶⁹

A következőkben Olaszország, az Amerikai Egyesült Államok, Németország és Anglia tanúvédelmi rendszereiről lesz szó.

2.1. Olaszország

Európában, Olaszországban sikerült először a szervezett bűnözés elleni, egyben tanúvédelmi törvényt kidolgozni, amely 1991-ben Giovanni Falcone vizsgálóbíró kezdeményezésére született meg. A jogszabály bevezette a koronatanú intézményét, szabályozta a védelem különböző módjait és rendelkezett a koronatanúk személyazonosságának megváltoztatásáról is. A program

⁶⁷ A *pentito* eredeti alakjában besúgót jelent, a *peccatore pentito* jelentése pedig bűnbánó bűnös (Olasz-magyar szótár – <https://hu.glosbe.com/it/hu/pentito>). *Pentito* másképpen: a maffiából kivált tagok, a maffia disszidensei (Maffiaszótár – <https://hu.glosbe.com/it/hu/pentito>).

⁶⁸ Bakai: A tanúvédelem nemzetközi modelljei, 6. oldal.

⁶⁹ Csányi: Tanúvédelem, 76. oldal.

keretében felállítottak egy központi bizottságot, amelynek tagjai döntöttek a védelem alkalmazásáról, a program időtartamáról, valamint összetételéről. A testület vezetője egy államtitkár, tagjai pedig két bíró és további öt tisztviselő, akik mind különleges tapasztalatokkal rendelkeznek a szervezett bűnözéssel kapcsolatos ügyekben. A védelem végrehajtását a központi védelmi szolgálat irányítja, és míg a programról nem születik döntés, átmeneti intézkedéseket alkalmaznak.⁷⁰

Az olasz tanúvédelmi programba való felvételnek is feltételei vannak:

- a tanú és a hatóság között együttműködésnek kell létrejönnie, és az együttműködésnek el kell érnie azt a szintet, amely alapján eredményes nyomozást lehet lefolytatni,
- a védelmet kérő súlyos (élete és testi épsége ellen irányuló) és közvetlen veszélynek legyen kitéve,
- más intézkedés nem elegendő a veszélyben lévő személy számára.

A személyazonosság megváltoztatása a tanúvédelem legvégső eszköze, amikor a többi intézkedés már alkalmatlan lenne a cél eléréséhez. Ennek keretein belül a tanúnak új vezetéknevet, születési dátumot és helyet, jogosítványt, adókátyát és egyéb társadalmi életben hasznos adatot adnak, és más lakóhelyet biztosítanak.⁷¹

A feltételek szerint, csak olyan személy vehető fel a programba, aki hasznos információkkal képes szolgálni egy szervezett bűnbanda tevékenységéről. A vallomásért cserébe saját büntetése enyhítésére számíthat, illetve az információért díjazást is kaphat. A védelmi program a részt vevő tanúkra, vádlottakra, közeli hozzátartozókra is kiterjedhet. A büntetőeljárás résztvevői úgynevezett szoros védelmet kaphatnak, ez kiterjedhet a rendőrtisztekre, bírákra is. *„Ennek érdekessége az, hogy pl. a maffia által veszélyeztetett rendőrtiszteket kaszárnnyákban, a koronatanúkat – de néha még az ügyben érintett bírókat is – büntetés-végrehajtási intézetekben helyezik el.”*⁷²

*„A pentitoizmus – így hívják azt a rendszert, amikor a bizonyítékot a pentitók (volt maffia-tagok) által tett vallomásra alapozzák –, valamennyi védelmi intézkedés ellenére összeomlani látszik Olaszországban. Ennek oka, hogy az esetek nagy százalékában a pentitókat a maffia embereinek valahogy mégis sikerül idő előtt eltenni láb alól.”*⁷³

2.2. Az Amerikai Egyesült Államok

Az Amerikai Egyesült Államok büntetőjogi szakértői felismerték, hogy a szervezett bűnözés résztvevőit nem lehet a büntetési tételek növelésével az újabb bűncselekmények elkövetésétől elriasztani, és a bűnszervezetek leleplezése és tevékenységük bizonyítása csak olyan tanúk segítségével lehetséges, akik személyesen ismerik a szervezet tevékenységét. A bűnözői csoportok tagjai között akadnak olyanok, akik szívesen felhagynának korábbi életmódjukkal, de múltjuk miatt félnek az igazságszolgáltatástól és rettegnek társaik bosszújától. Az

⁷⁰ Bakai: A tanúvédelem nemzetközi modelljei, 9. oldal.

⁷¹ Bakai: A tanúvédelem nemzetközi modelljei, 10. oldal.

⁷² Csányi: Tanúvédelem, 77. oldal.

⁷³ Gáspárdy: A tanúvédelem eszközei, modelljei I. rész, 21. oldal.

ilyen személyek tanúkénti bevonását az tette lehetővé, hogy az USA sok országgal ellentétben külön tanúvédelmi törvényt hozott létre, amely 1982-ben lépett hatályba, 12 évvel az úgynevezett szervezett bűnözési törvény után.

A tanúvédelmi törvény felhatalmazta az igazságügy minisztert, hogy elrendelhesse a megfelelő intézkedéseket, ha egy tanút vagy családját védeni kell. Az intézkedések alapján a tanút és családját áttelepíthetik, átköltöztethetik, új személyazonosságot és segítséget kaphatnak ahhoz, hogy az új környezetükben gazdaságilag és szociálisan is beilleszkedjenek. Ezen intézkedések előfeltétele volt, hogy a tanú a bírósági eljárás során tanúskodjon a szervezett bűnözés ellen.

A tanúvédelmi program végrehajtója a Marshals Service (a továbbiakban: Szolgálat), amely a Belügyminisztérium alatt tevékenykedik a személyi és anyagi juttatás felől döntő Pénzügyminisztérium egyetértésével.⁷⁴ A program megalakulásától kezdve az Igazságügyi Minisztérium feladata, hogy lakóhelyet béreljen, vásároljon, átalakíttasson a tanúk és családjuk számára, illetve óvja egészségüket, biztonságukat és életszínvonalukat. A minisztérium kérelemre jár el, így a tanúvédelem ott sem alanyi jogon biztosított, és bárki kérelmét indoklás nélkül elutasíthatják. A programban résztvevő tanúk

55%-a az FBI mellett tanúskodott. Ezeknek a tanúknak a legnagyobb hányadát azok a koronatanúk teszik ki, akik volt társaik ellen vallottak.⁷⁵

Ha a tanút magát is szabadságvesztésre ítélik, akkor olyan szövetségi büntetés-végrehajtási intézetbe kerül, ahol a többi elítélttől teljesen elkülönítve tartják. A legtöbb ilyen tanú azonban új életet kezdhet az eljárás után. Ebben is a Szolgálat nyújt segítséget.

A tanú védelmének ebben az esetben is vannak feltételei:

- a tanú vallomása nélkülözhetetlen legyen a szervezett bűnözés, vagy nagyon súlyos bűncselekmény felderítésében,
- a tanú élete egyértelműen veszélybe kerül vallomása miatt,
- ne legyen más lehetőség a védelemre,
- a tanú társadalomra veszélyessége kisebb legyen, mint vallomásának jelentősége, ezért egy pszichológusnak meg kell vizsgálnia a tanút.⁷⁶

Mielőtt egy tanút felvennének a programba, alá kell vetnie magát egy hazugságvizsgálatnak. Ezzel mindenekelőtt azt akarják megakadályozni, hogy egy bűnszervezet tagja bejusson a programba és felfedje a védett tanúk kilétét.⁷⁷

⁷⁴ Csányi: Tanúvédelem, 79–80. oldal.

⁷⁵ Gáspárdy: A tanúvédelem eszközei, modelljei I. rész, 20. oldal.

⁷⁶ Csányi: Tanúvédelem, 87. oldal.

⁷⁷ Csányi: Tanúvédelem, 86. oldal.

A Szolgálat az együttműködésre pszichológiailag alkalmas, megvédendő személlyel szerződést köt, amelyben a tanú vállalja, hogy soha, senki előtt nem fedi fel valódi kilétét. A tanú életének új helyszínét a Szolgálat és a tanú közösen választják ki, úgy, hogy az új helyen ne legyenek ismerősei. A Szolgálatnak minden államban van egy úgynevezett Marshalja, aki segít megfelelő lakást, megélhetési forrást találni, intézi a levelezést, sőt titkos találkozókat is szervez a rokonokkal. A védett tanújelöltek és családtagjaik először a Szolgálat egyik épületébe kerülnek, ahol a lehető legszigorúbb biztonsági körülmények között, szállodai jellegű elhelyezésben élnek.⁷⁸

A védelmet kérők 95%-a saját szervezete ellen tanúskodott. Nem elhanyagolható tény, hogy a védelemben részesültek 80%-a nem vált ismételten bűnelkövetővé, tehát a program bűnmegelőzési funkciója is működik.

Aki megszegi a Szolgálattal kötött szerződés szabályait, az automatikusan kiesik a programból, ha kívülálló fedi fel valakinek a kilétét, az komoly pénz-büntetésre számíthat, és elítélhetik.

Az amerikai tanúvédelem szövetségi szinten tehát jól működik. Az igazi probléma az, hogy a bűncselekmények egy része állami hatáskörbe tartozik. Az egyes államok tanúvédelmi programjai pedig közel sem olyan kimunkáltak, mint a szövetségi program.

Az USA büntetőeljárás törvénye is tartalmaz tanúvédelmi szabályokat. A törvény az (erőszakos) szexuális bűncselekmények gyermek- és fiatalkorú áldozatainak tanúkénti kihallgatását a legszükségesebb esetekre korlátozza. Ilyenkor a bíróság elrendelheti, hogy a kihallgatást kétoldalú, zárt televíziólánccal segítségével folytassák le. Ennek feltétele, miszerint a bíróság úgy véli, hogy:

- a gyermek- vagy fiatalkorú személy pszichikai fejlődésében a közvetlen tárgyaláson való részvétel irreverzibilis folyamatokat indíthat el, illetve
- ha a tanút a félelem olyannyira befolyásolná, hogy vallomása a büntető-eljárás szempontjából értékelhetetlenné válna.⁷⁹

Az angolszász jogrendszerben kikerülhetetlen szabály a közvetlenség és a szóbeliség, így gyakorlatilag elképzelhetetlen, hogy anonim tanú tegyen vallomást, vagy felolvassák egy névtelen, ismeretlen ember mások előtt tett nyilatkozatát. Az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága kimondta, hogy a szembesítéshez, és ezen belül a vádlott személyes tárgyalási jelenlétéhez, valamint a keresztkérdéshez való jog, alkotmányos követelmény. A keresztkérdés pedig feltételezi azt a jogot, hogy nyomozást folytassanak a tanú hátterének kiderítését illetően. Ezért inkább vigyáznak a tanúra, megakadályozzák az idő előtti eltüntetését, és miután vallomást tett a saját nevében, a saját arcával a bíróság előtt, akkor óriási költségek árán „eldugják”, vagyis csak a hatóság tagjai előtt ismert rejtékhelyre viszik.⁸⁰

Az utóbbi idők problémája, hogy elsősorban a – védelmi program hatálya alá bekerülő – fiatalok nem tartják be a program által előírt magatartási szabályokat, sőt gyakran – saját felelősségükre – elhagyják a programot.⁸¹

⁷⁸ Bakai: A tanúvédelem nemzetközi modelljei, 8. oldal.

⁷⁹ Gáspárdy: A tanúvédelem eszközei, modelljei I. rész, 20. oldal.

⁸⁰ Gáspárdy: A tanúvédelem eszközei, modelljei I. rész, 21. oldal.

⁸¹ Csányi: Tanúvédelem, 89. oldal.

2.3. Németország

Németországban a büntető perrendtartási törvénykönyv szabályozza a tanúvédelmet, ezt egészíti ki az 1992-es illegális kábítószer-kereskedelem és szervezett bűnözés leküzdéséről szóló törvény. A tanú eljárásjogi helyzete és védelme szembekerül a terhelt védekezési jogával és a közvetlenség elvével.⁸²

A német Büntető perrendtartás (a továbbiakban: Bp.) 68. § (2) bekezdése szerint, *„a tanú akkor nyilvánítható védetté, ha azzal kell számolnia, hogy vallomástétele esetén élete, testi épsége, személyes szabadsága, tulajdona vagy egyéb alkotmányosan védett érdekei ellen jogtalan támadást intéznek vagy a tanúhoz közelálló személyeket fenyegeti ez a veszély”*.⁸³

A nyomozás során, a bíró által történő kihallgatásra akkor kerül sor, ha a tanút fenyegető veszély elhárítására nincs más mód. Ezen kívül, két egyéb lehetőség van:

- az egyik az, hogy a jelenléti joggal rendelkező személy tanú kihallgatásáról szóló értesítését mellőzi, mondván, hogy ez veszélyeztetné a nyomozás sikerét,
- a másik, ha minden jel arra mutat, hogy a tanút hamis vallomásra akarják rábírni vagy várható, hogy a tanú a gyanúsított jelenlétében nem mondana igazat.

Akkor fenyegető a veszély, ha a sérelem bekövetkezésének nagy a valószínűsége, amelyet mindig az eset konkrét körülményei támasztanak alá.

A főtárgyaláson való kihallgatás esetén, a tárgyaláson kívül történő kihallgatáshoz képest, annyi az eltérés, hogy itt veszélyforrásnak tekintenek a vádlotton és védőn kívül minden, a főtárgyaláson részt vevő személyt, ezért különböző intézkedések tehetők, a vádlott eltávolítható, illetve a nyilvánosság kizárható. A törvény lehetőséget teremt a zártláncú televíziós hálózat útján történő kihallgatásra is. Ez akkor alkalmazható a német büntetőeljárás-jogban, ha az előbb felsorolt lehetőségek sem biztosítanak kielégítő védelmet a tanú számára. A német büntetőeljárás alapján, a tanú videotechnika útján való kihallgatása akkor rendelhető el, amikor a tanú hosszú vagy bizonytalan ideig tartó betegsége, testi fogyatékosága vagy egyéb el nem hárítható akadály miatt, akadályoztatva van a főtárgyaláson való megjelenésben.⁸⁴

Az eljárási intézmények azonban nem feltétlen elegendőek, szükség lehet a tanúk testi épségének rendészeti védelmére is. Németországban a legelterjedtebb védelmi módszer a védőőrség. Az esetek többségében elegendő védőőrséget biztosítani a tanúnak a tárgyalás idejére, esetleg előtte vagy utána néhány napig.

A német Bp. rendelkezése szerint, amennyiben fennáll annak a veszélye, hogy a lakhely megadása esetén, a tanú vagy más személy veszélyeztetve lenne, akkor megengedhető, hogy a lakása helyett munkahelye címét vagy más kézbesítési címet adjon meg, és a bírósági tárgyaláson se közölje lakcímét. Amennyiben ez nem elegendő, akkor engedélyezhető, hogy az ezekre vonatkozó kérdésekre a tárgyaláson ne válaszoljon, és a személyi adatairól ne,

⁸² Bakai: A tanúvédelem nemzetközi modelljei, 11. oldal.

⁸³ Csányi: Tanúvédelem, 90. oldal.

⁸⁴ Csányi: Tanúvédelem, 90–91. oldal.

vagy csak az előző személyi adatairól tegyen nyilatkozatot. A törvénynek az előző személyi adatokra vonatkozó kitétele a titkos állományú nyomozókra vonatkozik, ők azok, akiknek a személyi adataik a feladataiktól függően változhatnak. A tanú személyi adatait tartalmazó iratok ebben az esetben az államügyészségen kerülnek megőrzésre, és csak akkor adhatók ki, ha a veszélyeztetettség már megszűnt.⁸⁵

*„A titkos állományú nyomozók és az informátorok azonban nem szívesen válaszolnak arra, hogy milyen minőségükben tettek szert ismereteikre. A jogi irodalom szerint, erre a kérdésre a tárgyaláson igazat kell mondaniuk, ha ismereteikre hivatalos megbízásuk teljesítésével és céljával összefüggésben tettek szert, tehát nem olyankor, amikor egy személy megfigyelése közben véletlenül váltak tanújává egy másik bűncselekménynek. A törvény e kérdés feltevését csak tárgyalásra írja elő, hogy a nyomozás során a folyamatban lévő ügyben ne vezessen a rendőrség által beépített személyek leleplezéséhez.”*⁸⁶ A Bp. lehetővé teszi, hogy a főhatóságok államérdekből egyes ügyiratokra és tanúkra zárlatot rendeljenek el, amelyre akkor is sor kerülhet, ha a titokban tartott tanú adatai után érdeklődés mutatkozik, vagy ha a tanú a tárgyaláson nem fog megjelenni. Ilyen esetben a tanú csak „vizsgálóbiztos” kiküldésével hallgatható ki, amelyről jegyzőkönyv készül, és a tárgyaláson felolvasható, bizonyítékként felvehető. A „tanúzárlat” elrendelésére rendőrségi informátorok, vagy bűnöző szervezetekbe beépült titkosrendőrök esetében is sor kerülhet. A bírósági gyakorlat szerint, az informátor ismeretanyaga felhasználható a büntetőperben. A Bp. értelmében, lehetőség van arra is, hogy a vádlottat a bíróság eltávolítsa a tárgyalóteremből, ha attól kell tartani, hogy annak jelenlétében a tanú valótlán vallomást tenne.⁸⁷

Mindezek egyben a tanúvédelem büntetőjogi eszközeit képezik, hiszen védik a tanút a megfélemlítéstől, az erőszaktól, a fenyegetéstől.

A Tanúvédelmi törvényt 1998. április 30-án hozta meg a Föderációs Parlament. A szabályozás szerint, amennyiben a *„büntetőeljárásban a bűneset vagy a vádlott nyomozati tartózkodási helyének felderítése adatok hiányában kilátástalan vagy jelentősen meg lenne nehezítve, akkor az a személy, aki ehhez adatokat szolgáltat, az egyetértésével, ezen törvény szerint, ha ő a vallomáskészsége alapján testi, egészségügyi, szabadságát korlátozó veszélynek vagy jelentős vagyonszerzésnek van kitéve, akkor tanúvédelmet kell elrendelni.”*⁸⁸ 2001-től egy új Tanúvédelmi Programot vezettek be Németországban, amely szerint a programba a családtagokat is fel kell venni.

A tanúvédelem rendszeti eszközei, szükség szerint, a bírósági per után is alkalmazásra kerülnek az érintett kérésére, és akár az élete végéig is fennállhatnak, sőt, nemcsak az érintettre érvényesek, hanem számos családtagjára is kiterjednek. A védelmi intézkedések sorában a törvény felsorolja például az egyetemes tanácsadást, az objektumvédelmet, az új lakóhely, illetve új személyazonosság biztosítását. A tanúvédelmi programban részt vevőket

⁸⁵ Bakai: A tanúvédelem nemzetközi modelljei, 11–12. oldal.

⁸⁶ Kertész Imre: A tanú védelemre szorul. Magyar Jog, 1993. évi 4. szám, 194. oldal (Magyar Jogász Szövetség, Budapest, 1993).

⁸⁷ Bakai: A tanúvédelem nemzetközi modelljei, 11–12. oldal.

⁸⁸ Csányi: Tanúvédelem, 92. oldal.

hasznos, gyakorlati tanácsokkal, utasításokkal is ellátják az arra illetékesek, mert a nyomok eltüntetése miatt, a korábbi kapcsolatokat meg kell szakítani.⁸⁹

Németországban az érintett személyek védelme a tanúvédelmi törvény alapján a rendőrségnek vagy az illetékes szövetségi, vagy tartományi hatóságnak a feladata, de a legtöbb tartományban külön, speciálisan felkészített rendőri egységet hoztak létre, erre a feladatra.⁹⁰

A Német Szövetségi Köztársaságban először a Hamburgi Bűnügyi Rendőrség hozott létre 1986-ban tanúvédő szervezetet, abból a célból, hogy hatékony tanúvédelmi intézkedésekkel elősegítse a szervezett bűnözés elleni küzdelmet. A tanúvédelmi intézkedéseket központilag olyan szolgálati ág végzi, amely nem foglalkozik a nyomozási feladatokkal, így mentesülhetnek a tanúbefolyásolás vádja alól. A speciális tanúvédő tisztviselők kapcsolatot tartanak – többek közt – az államügyészségekkel, a bíróságokkal, a büntetés-végrehajtási intézetekkel, a lakcímnnyilvántartó, az útlevél- és a külföldieket ellenőrző hivatalokkal, a közlekedési engedélyező hatóságokkal és más rendőri szolgálati helyekkel. A tanúvédelmi intézkedések célja:

- a tanú akarati vagy cselekvési szabadsága ellen irányuló támadás megakadályozása,
- a tanú pszichikai fellépésének az erősítése, bizalomkeltés a veszélyeztetett tanúban hatékony védőintézkedések felajánlásával,
- a büntetőeljárás biztosítása, az állami büntetőigény megvalósítása.⁹¹

2.4. Anglia

A tanúvédelem az angolszász jogrendszerű országokban sem új intézmény, de eltér a kontinentális szabályoktól, amelynek indoka, hogy a jogrendszerben a szóbeliség dominál, a tanúnak és a védelmének nagy jelentősége van. A védelem végrehajtásért ebben az országban is önálló tanúvédelmi egység felelős.

A tanúvédelem Angliában is érvényesül az anyagi jog (tilos a tanúk, esküdtek, bírók befolyásolása, a bíróságon zavaró viselkedés tanúsítása), és az eljárásjog területén is (a tanúk címének zártan kezelése vagy a névtelen vallo-mástétel).

A szabályozás keretei között, lehetőség van akár a személyazonosság megváltoztatására, továbbá fizikai védelemre, anonim tanúk alkalmazására, a gyermektanúk különleges kezelésére is.

A szigetországi tanúvédelmi szabályok nem alkalmazhatók a terheltre, annak ellenére, hogy a tanú fogalmába mindazon személy beletartozik, aki „*bármilyen információ, dokumentumot vagy egyéb más dolgot szolgáltat a hatóságnak, amelyek bizonyítékként felhasználhatók eljárásokban (...)*”.⁹²

⁸⁹ Bakai: A tanúvédelem nemzetközi modelljei, 13–14. oldal.

⁹⁰ Csányi: Tanúvédelem, 95. oldal.

⁹¹ Csányi: Tanúvédelem, 95–96. oldal.

⁹² Csányi: Tanúvédelem, 97–99. oldal.

FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK

1. Bakai Katalin: A tanúvédelem nemzetközi modelljei. A tanú védelmének elméleti és gyakorlati kérdései (Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Gazdasági Büntetőjogi Kutatóintézet, Pécs 2009)
2. Csák Zsolt: A különösen védett tanú az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéletei tükrében. Magyar Jog 2000. évi 2. szám (Magyar Jogász Szövetség, Budapest, 2000)
3. Csányi Csaba: Tanúvédelem (Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2010)
4. Emberi Jogok Európai Bíróságának 1989. november 26-án kelt, 11454/85. számú ítélete
5. Emberi Jogok Európai Bíróságának 1990. szeptember 27-én kelt, 12489/86. számú ítélete
6. Emberi Jogok Európai Bíróságának 1991. április 26-án kelt, 12398/86. számú ítélete
7. Emberi Jogok Európai Bíróságának 1991. február 19-én kelt, 11339/85. számú ítélete
8. Emberi Jogok Európai Bíróságának 1992. június 15-én kelt, 12433/86. számú ítélete
9. Emberi Jogok Európai Bíróságának 1993. szeptember 20-án kelt, 14647/89. számú ítélete
10. Emberi Jogok Európai Bíróságának 1996. március 26-án kelt, 20524/1992. számú ítélete
11. Emberi Jogok Európai Bíróságának 1997. április 23-án kelt, 21363/1993. számú ítélete
12. Emberi Jogok Európai Bíróságának 2002. február 14-én kelt, 26668/95. számú ítélete
13. Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (97) 13. számú Ajánlása a tanúk megfélemlítése és a védelemhez való jogról (elfogadva 1997. szeptember 10-én a miniszteri megbízottak 600. ülésén)
14. Gáspárdy Gergely: A tanúvédelem eszközei, modelljei I. rész. Collega. Jogi szakmai folyóirat 1999–2000. évi 12–1. szám (Accursius Jogász Egylet, Budapest, 2000)
15. Gáspárdy Gergely: A tanúvédelem eszközei, modelljei II. rész. Collega. Jogi szakmai folyóirat 2000. évi 3. szám (Accursius Jogász Egylet, Budapest, 2000)
16. <http://www.parlament.hu/irom36/5061/5061-01m.htm> – a T/5061. – a T/5061. számú, a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról rendelkező törvényjavaslat indokolása (2001. szeptember)
17. Kertész Imre: A tanú védelemre szorul. Magyar Jog, 1993. évi 4. szám (Magyar Jogász Szövetség, Budapest, 1993)
18. Szabó Krisztián: Magyar tanúvédelem az R (97) 13. számú Európa Tanácsi Ajánlás tükrében. Szabó Krisztián (szerk.): Tanulmányok dr. Kovács András professzor születésének 120. évfordulójára (Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 2004)

19. Tóth Mihály: A magyar büntetőeljárás az Alkotmánybíróság és az európai emberi jogi ítélkezés tükrében (KJK-KERSZÖV, Budapest, 2001)
 20. Varga Zoltán: A tanú a büntetőeljárásban CompLex Kiadó, Budapest, 2009)
 21. Varga Zoltán: Tanú, tanúvallomás, tanúvédelem (ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Budapest, 2001)
-

Múltidéző

Régi bűnügyek nyomozásának tapasztalatai

Időutazásra invitálom a nyájas olvasót: ha úgy tetszik, egyfajta múltidézésre, amelynek során szembesülhetünk régi bűnügyek nyomozásának a tapasztalataival, és beleshetünk a kulisszák mögé... Vajon, annak idején mit csináltak másképpen a nagy öregek?

Az időkerék megindul: sebesen, majd egyre lassabban forog, végül megáll. Hol, merre járunk? Hányat írunk? Igen, már látni: Budapest, pontosabban a Budapesti Rendőr-főkapitányság Bűnüldözési Osztály Rablási Csoport, 1987 júniusa...

Rapcsák István⁹³–Hargitai Lajos⁹⁴

A fővárosban elkövetett rablások egyez jellemzői⁹⁵

A rablás a társadalomra fokozott veszélyt jelentő bűncselekmények közé tartozik. Elszaporodása rontja az állampolgárok biztonságérzetét, a közrendről, közbiztonságról kialakított értékelését.

Az erőszakos és garázda bűncselekmények száma az utóbbi években világszerte növekedett, így Budapesten is. Büntetőjogi és állampolgári megítélés szerint is, a bűncselekmények súlyossági fokában a rablás az emberölés után következik.

A fővárosi rablások számának emelkedése miatt (1. számú táblázat) a BRFK Bűnüldözési Osztályán 1983. szeptember 1-jétől, a korábbi egy rablási csoport helyett, kettőt hoztak létre. Feladataikat kerületi elosztásban végzik, nevezetesen bel- és külterületi csoportként. Állományuk kizárólag az ismeretlen tettesek által elkövetett rablási ügyek felderítését végzi. Az ismertté vált elkövetők ellen a BRFK Vizsgáló, fiatalokúak esetén, az Ifjúságvédelmi Osztályán folyik a bizonyítási eljárás. E cikkben csak a BRFK Bűnüldözési Osztályán működő két Rablási Csoport munkájával foglalkozunk. A csoportok feladatkörébe

⁹³ Rapcsák István nyugállományú r. alezredes, Egyesületünk rendes tagja, aki a cikk írásakor közel járt a nyugdíjkorhatárhoz, mostanság pedig, túl a „hetvenkedésen”, a nyolcvanas éveit tapossa.

⁹⁴ Hargitai Lajos nyugállományú r. alezredes, Egyesületünk rendes tagja, aki 1987-ben r. századosként a Rablási Csoport beosztottja volt.

⁹⁵ A cikk a Belügyi Szemle 1987/6. számában jelent meg, 82–86. oldal (BM Oktatási és Közművelődési Csoportfőnökség, Budapest, 1987). Lapunk hasábjain a szerkesztett és némiképpen stilizált változat olvasható. Szerkesztette: dr. Kovács Gyula.

tartozik a csoportosan elkövetett erőszakos közöszlések⁹⁶ és a kifosztási ügyek nyomozása.

A RABLÁSOK ALAKULÁSA

Tapasztalataink alapján megállapítható, hogy rablás szempontjából a VII., VIII., IX. és XI. kerületek a legfertőzöttebbek. Ezekben a kerületekben nagy az átmenő forgalom, amely vonzza a bűnözőket, és az utazóbűnözés is érezteti hatását. A kereskedelmi csomópontok, a külföldiek által egész évben látogatott nevezetességek és szórakozóhelyek táptalajai az alkalmi jelleggel elkövetett rablásoknak és kifosztásoknak.

A *rablások többsége* azonban nyílt területen, utcán, rosszul megvilágított, gyér forgalmú helyeken történik. Ebből fakadóan, az ilyen ügyekben tartott helyszíni szemlékre az adatszegénység a jellemző. Leggyakrabban 20.00–24.00 óra között követik el a rablásokat, napot tekintve pedig hétfőn és pénteken.

A *viktimológiai oldalt* vizsgálva, az ittasságnak van a legnagyobb szerepe a sértetté válásban (70–75%). Ezen ügyek felderítését és bizonyítását nagymértékben nehezíti a sértett emlékezetkiesése, az alig értékelhető személyleírás, a körülményesen azonosítható történeti tényállás, továbbá, hogy a felismerésre bemutatástól alig várható eredmény.

Új módszerként előfordul a sértettek gyógyszerrel vagy más narkotikummal történő elkábítása, illetve a támadók kámfort, gyorsan illó kábító- vagy stressz hatást kiváltó folyadékot spriccelnek az áldozat arcába, ezzel kizárva a védekezés és a felismerés lehetőségét.

1. számú táblázat

A RABLÁSOK ALAKULÁSA A FŐVÁROSBAN					
Bűncselekmény	1982	1983	1984	1985	1986
Erőszakos, garázda összesen	2787	3383	4129	3927	3912
Rablás összesen	313	427	704	570	564
Rablás társadalmi tulajdon sérelmére	3	8	7	19	12

Bár a cselekmények többségét alkalmyszerűen követik el, emelkedik a *csoportosan*, meghatározott feladatokat ellátó elkövetők részvételével végrehajtott rablások száma, amely a bünszövetség és a sorozatban való elkövetések növekedését és a szervezettséget is magában hordozza. Az alkalmyszerűség és a sorozatok összefüggése abban is megnyilvánul, hogy egyes cukrászdákból, szórakozóhelyekről, a látványosan sok ékszerrel viselő, idős hölgyeket követik a lakásukig, és a sötét utcán, a kapualjban vagy a liftben támadják meg őket.

⁹⁶ Mai terminológiával: szexuális erőszak (Btk. 197. §) – a szerkesztő megjegyzése.

Az időskorúak inkább ki vannak téve a rablótámadásoknak, mert kisebb a várható ellenállásuk, a látásuk, a hallásuk csökkent, továbbá a lakásrablásoknál feltételezhető, hogy az időskorúaknál nagyobb értékek halmozódnak fel.

Tapasztalataink szerint, emelkedik a magántaxisok részvétele bűnsegédként és elkövetőként is a rablásokban. Egy részük maga is bűncselekményt követ el, továbbá a támadásnál jelen van, de semmit nem tesz annak érdekében, hogy az elkövetést megakadályozza. Nehezítő körülmény, hogy a *magántaxisokról nincs megfelelő nyilvántartás*, sem az állami, sem a társadalmi szerveknél. Az ilyen ügyek nyomozása a jelentős erőfeszítések ellenére is problémát jelent.

Külön kategóriát képeznek a *homoszexuális* személyek sérelmére elkövetett rablások. Többségük nem tesz feljelentést, csak utólagos felderítés útján, más ügyben kihallgatott gyanúsított beismerésekor szerzünk a bűncselekményről tudomást. A feljelentések mellőzésének okai között, a társadalmi előítéleteken túl, nagy jelentőséggel bír, hogy többségük fiatalkorúval akart kapcsolatba lépni.

A *társadalmi tulajdon sérelmére* elkövetett rablások száma alacsony. Mind gyakrabban találkozunk azonban a fegyveresen (sokszor riasztófegyverrel), nagy értékre elkövetett rablásokkal. F. Tibor Budapest X. kerületi lakását 1984. december 14-én rabolták ki, és 223.000,- forint értékű holmit vittek el. Az egyik elkövető, Pósa Gábor lakásán 6 db riasztópisztolyt foglaltunk le. Valamennyi valódi fegyvernek látszott.

2. számú táblázat

A RABLÁSOK SORÁN OKOZOTT SÉRÜLÉSEK MEGOSZLÁSA					
A sérülés foka	1982	1983	1984	1985	1986
Sérülés nélkül	54	29	60	42	51
8 napon belül gyógyuló	196	330	471	418	415
8 napon túl gyógyuló	63	68	173	110	98
Összesen	313	427	704	570	564

A 70-es számú főúton, 1986. január 16-án a postáját ellen követtek el támadást, 11.500.000,- forint értékben. A gépkocsivezető összejátszott ugyan a támadóval, azonban a fegyveres kísérő valódinak vélte a rászegezett riasztófegyvert.

Az 1986. május 30-án, a Budapest V. kerület Dimitrov téri postahivatalban elkövetett rablásnál, az elkövetők XX-es gépkocsit béreltek. Megfigyelték a pénzszállítás és a zárás rendjét, tanulmányozták a környék forgalmát, az utcák zsúfoltságát, és megtervezték a menekülés irányát. Rendelkeztek a támadás-kor egy törrel és egy házilag készített fegyverrel.

Az ilyen jellegű bűncselekményeknél a sértettek nem képesek mérlegelni, hogy a rájuk szegezett fegyver valódi-e vagy sem.

A bűncselekmények megelőzése érdekében elhangzott felhívások ellenére sem éri el a biztonsági előírások betartása és ellenőrzése a kívánt szintet. Mind a mai napig gyakori, hogy például a boltok bevételét nyugdíjas vagy nődolgozó viszi a postára.

AZ ELKÖVETŐKRŐL

Napjainkban *nem beszélhetünk kialakult rablói körről*. A bűnöző életmódot folytató személyek az alkalom kínálta lehetőségekkel élnek. (Egyik nap lopásból, betörésből, másnap gépkocsi-feltörésből vagy rablásból biztosítják irreális anyagi igényeik kielégítését.)

Az aluljárók, a terek, a közlekedési csomópontok, pályaudvarok búvóhelyül szolgálnak a bűnözőknek. Ezeken a helyeken gyakori az üzérkedés, a valutaváltás és a prostitúció. A főváros egyik ilyen „*gyűjtőpontja*” a Rákóczi tér és környéke. Az elkövetők segítői a rabláshoz főként közösülésre ajánlkozással, a sértett alkalmas helyre csalásával járulnak hozzá. Itt a már várakozó – férj, élettárs vagy testvérként fellépő személy – támadó követi el a bűncselekményt.

Új jelenség azonban, hogy a sértett lakásán megjelenő prostituált felméri a terepet, kipuhatolja, hogy mikor, ki (magatehetetlen vagy idős személy) tartózkodik a lakásban, majd ezt követően érkeznek meg társaik, a betörők. B. György Budapest XIX. kerületi lakásába az előzőleg ott járt prostituált két társa követett el betörést, majd a váratlanul hazatérő sértettet megkötözték, és az összecsomagolt értékekkel távoztak.

Hazánkban sok az átutazó vagy csak rövid ideig itt-tartózkodó *külföldi* állampolgárságú üzérkedő. Már több olyan ügyben rendeltünk el nyomozást, amelyben megállapítható volt, hogy a rablás – korábbi üzleti elszámolásból eredő nézeteltérés miatti – elégtétel volt.

A vendéglátóiparban beállt üzemeltetési változások egy része önmagában is kriminogén tényező. Gyakori és rendszeres az ittas személyek kiszolgálása. A rendőrség és a személyzet együttműködése az anyagi érdekeltség miatt megtörik. Lényegesen nehezebb az adatgyűjtés, a tanúkutatás, mert emelkedik a büntetett előéletűek – felszolgálók, portások, kisegítők – aránya, főként a magánkézben lévő vendéglátóhelyeken. A felszolgálók nagy része, aki korábban már tanúként részt vett büntetőeljárásban, a gyakori idézések miatt (kihallgatás, felismerésre bemutatás, szembesítés, tárgyalás), inkább elhallgatja a tudomására jutott cselekményeket. Tapasztaljuk azt is, hogy egyes felszolgálók maguk is segítenek a sértettek kiválasztásában.

Emelkedő tendenciát mutatnak a *koholt rablások*. A SHELL INTERAG Budapest XIV. kerületi Népstadion úti üzemanyag-töltő állomás sérelmére – a bejelentés szerint – ismeretlen tettesek fegyveres rablást követtek el, 1986. október 7-én, a hajnali órában. A feljelentés szerint, a két támadó egyike, fegyverrel kényszerítette a kútkezelőt a trezorban lévő, többnapos bevétel átadására, így 950.000,- forint kár⁹⁷ keletkezett.

⁹⁷ Rablás (Btk. 365.) esetében elkövetési értékről beszélünk (a szerkesztő megjegyzése).

A nyomozás során megállapítottuk, hogy a kútkezelő, a társával összejátszva sikkasztotta el a bevételt, majd megállapodtak abban, hogy bejelentést tesznek a rendőrségen.

A főváros kerületeiben egyre több az olyan *munkásszálló*, amelyben 800–1000 fő is lakik. Ezek kielégítő, bűnügyi szempontú ellenőrzése nem megoldott. A kiemelt és a nagy építkezések egyébként is vonzzák a bűnöző életmódot folytató személyeket, a szállók magas fluktuációja az elkövetők felderítését nehezíti. A szállóbizottságok tevékenysége főként a stabil, normális életvitelt folytató lakókra terjed ki, nincs szabályozás a lakók fényképes nyilvántartása tekintetében, amely növelhetné a gyorsabb és eredményesebb felderítést.

A börtönből szabadult személyekkel szemben fokozottabban érvényesül a környezet ellenszenvé, amely a kirekesztettség érzetét növeli. Emiatt a baráti kör inkább a már büntetettekéből áll, és ez újabb bűncselekmények elkövetéséhez vezet. A rablások elkövetői főként az alacsony műveltségi szintű, a könnyű életvitelt kedvelő, a szórakozás költségeinek fedezése érdekében bűncselekményt megvalósítók köréből kerülnek ki.

Életkorukat tekintve emelkedik a fiatalok részvétele, a 18–24 éves a legtöbb, ritkább a 30 éven felüli elkövető. Fiatalok F. Márton és társai 1984. február 28-tól május 8-ig terjedő időszakban, 18 esetben követtek el Budapesten a XVIII. és XIX. kerületben idős nők sérelmére rablásokat. A bűncselekmények legaktívabb résztvevője B. Csaba 13 éves gyerek volt. Meg kell említeni, hogy a sértettek 20–24 évesnek gondolták a támadójukat.

A RABLÁSOK FELDERÍTÉSÉRŐL

A csoportos elkövetés és a szervezettség főként a cigányokra jellemző. A megszüntetett ügyek többségében – amikor az elkövető kilétét nem lehetett megállapítani – a sértettek *cigány származásának* jelölték meg a támadóikat. Nehezíti a felderítést, hogy szinte az egyetlen támpont az, ha a sértett felismeri a támadót. Ezen esetekben a bűnelkövetők vándorló életvitele, még tettenérés esetén is konok tagadásuk, szövevényes, nehezen felderíthető rokoni kapcsolataik, mind-mind a bizonyítási eljárást jelentős mértékben nehezítő tényezők.

Az ilyen elkövetők, tapasztalva az elmaradt felelősségre vonást, újabb bűncselekményeket követnek el. Ennek kiszűrésében és az utólagos felderítés eredményeinek javításában segít a NYOMDOK 1. számítógépes nyilvántartó-adatfeldolgozó program, amely 1984-től folyamatosan tárolja a rablásokkal kapcsolatos információkat.

A rablások felderítésénél fő követelmény a gyorsaság, a forrányomon üldözés,⁹⁸ az adatgyűjtések, a tanúkatatások haladéktalan megkezdése, amely a két csoport állományának igénybevétele az utóbbi időben jelentős mértékben fokozta.

A fővárosban a két rablási szakcsoporton és a kerületi rendőrkapitányságokon kívül, még az ifjúságvédelmi és a Vizsgálati Osztályok feladata a rablások nyomozása. *A nyomozási eredményesség stagnál (3. számú táblázat)*. Bár a társszervekkel az együttműködésünk javult, még mindig nem érte el a kellő

⁹⁸ A „forrányomon üldözés” terminus technicus helyett napjainkban a „forrányomos felderítés” megnevezés a használatos, amely egy komplex krimináltaktikai módszer (a szerkesztő megjegyzése).

színvonalat a tájékoztatás, az adott területen folytatott különböző nyomozási ügyek adatainak egyeztetése, a körzeti megbízottak közreműködésének kiterjesztése a rablási ügyek megelőzése és felderítése érdekében. Jóllehet, erről főkapitány-helyettesi utasítás is rendelkezik, a Budapesti V. kerületi Rendőrkapitányságot kivéve, elvétve érkezik jelzés a körzeti megbízottaktól az italboltok törzsvendégeinek feltérképezéséről.

3. számú táblázat

A RABLÁSOK NYOMOZÁSÁNAK EREDMÉNYESSÉGE			
Év	Felderítési eredményesség %-ban		Vádereredményesség %-ban összesen
	Szakcsoportok	Egyéb bűnüldöző szervek összesen	
1982	54,8	32,3	42,2
1983	36,5	21,9	35,0
1984	44,7	34,7	46,7
1985	48,7	28,8	36,0
1986	50,9	25,2	34,4

A fővárosban elkövetett *rablások megelőzése* és eredményes felderítése érdekében:

- alapvető fontosságú az alkoholizmus visszaszorítása, amelyhez a társadalmi összefogás nélkülözhetetlen;
- fokozott figyelmet kell fordítani a vagyonvédelem biztonsági előírásainak betartására és ellenőrzésére. Többszörösen bizonyított tény, jóval magasabb a kár⁹⁹ egy-egy rablás miatt, mint amennyibe a riasztóberendezés felszerelése kerül;
- szükség van figyelemfelhívó és jogpropaganda előadások szervezésére, a tömegkommunikáció hatékonyabb bevonására;
- objektív körülmény, hogy a fővárosban nincs annyi rendőr a közterületen, amennyi a bűncselekmények teljes megelőzését biztosítaná, ezért fokoznunk kell az állampolgári együttműködést, az önkéntes rendőri állomány tervszerűbb, ezáltal hatékonyabb igénybevételét.

A gazdasági helyzet változásai alapvetően befolyásolják a bűnözés alakulását. Ebből kiindulva, szakcsoportjainknak fel kell készülni a bűnözés dinamikusabb változására, a még súlyosabb, drasztikusabb és szervezettebb, főként a pénzszállítók elleni fegyveres támadásokra.

⁹⁹ Rablás (Btk. 365. §) esetében elkövetési értékről beszélünk (a szerkesztő megjegyzése).

Jasenszky Nándor¹⁰⁰

Átszervezés kérdőjelekkel

„Hiába keverem, ha kell, ha nem a kártyákat, attól még nem lesz több Jolly Joker a pakliban.”¹⁰¹

Ez is egyfajta időutazás... Jasenszky Nándor tagtársunk, aki r. alezredesi rendfokozattal, 1995-ben vált meg a „Cégtől”, a közzétett gondolatsorokat még valamikor a rendszerváltoztatás hajnalán, a nyolcvanas évek végén vetette papírra. Lapunk hasábjain a szerkesztett és múlt időbe áthelyezett változatot, mintegy visszaemlékezés gyanánt olvashatja a tisztelt érdeklődő.¹⁰²

Azt hiszem, senki nem vitathatja, hogy az 1989-es év a változások éve volt. Igaz ez az egész országra, a társadalomra és a Belügyminisztérium (BM) szerveire is. „Átszervezések”, „leépítések”, „profiligazítások” és „hatáskörillesztések” kifejezésekkel találkoztunk mindenfelé.

Budapest zászlaján 1989. évben tűnt fel a „decentralizálni” jelszó. Ennek égisze alatt került sor a Budapesti Rendőr-főkapitányság (BRFK) Bűnüldözési Osztály Vagyonvédelmi Alosztályának teljes átszervezésére. Megszűnt három betörési csoport, helyét egy Vagyonvédelmi Csoport és egy úgynevezett „Helyszínelő” Csoport vette át. Megszüntették a Gépjárműlopási Csoportot és a Zseblogási Csoportot is. A Vagyonvédelmi Alosztályon működő Értékesítési Csoport önálló alosztállyá alakult.

Nézzük a történeti előzményeket. A BRFK betörési egységeinek alakulása, évtizedekre visszatekintve, olyan, mind a sinusgörbe. A '60-as évek végén és a '70-es évek elején még Betörési Alosztály funkcionált a BRFK-n. Részben a „rózsaszínbe” vesző hivatalos prognózis miatt – amely ellentmondott a szakemberek előrejelzéseinek – leépítésre került sor, és az egységet csoportszintre redukálták.

A '70-es évek végétől elkezdődött egy folyamatos emelkedés a betörések számában. Ezzel párhuzamosan kezdték meg a szakalegységek a jelzésadást, részben a várható fejlődési irányokról, részben pedig a helyzet rövidesen bekövetkező tarthatatlanságáról. Ugyanakkor, a jelzések ellenére, a létszámbővítéssel járó átszervezéseknel közel sem sikerült azt a gyorsaságot tapasztalni, mint a leépítéseknel. A három új betörési csoport felállításáig, 1983 őszéig kellett várni. Eltelt újabb 6 év, és a görbe megint csak lefelé ívelt: a betörési egység ismét egy csoportra redukálódott, akkor, amikor a bűncselekmény-

¹⁰⁰ A szerző, Egyesületünk rendes tagja. Legutóbbi szolgálati helye az ORFK Szervezett Bűnözés Elleni Szolgálat volt, ahol r. alezredesi rendfokozattal a Bevetési Osztályt vezette. A Rendőrség hivatásos állományából 1995-ben szerelt le.

¹⁰¹ Az idézet Jasenszky Nándor cikkéből származik.

¹⁰² A szerkesztő bevezető megjegyzései.

csoport száma és az összes bűncselekményhez viszonyított részaránya félelmetes sebességgel növekedett.

A hatáskörök kerületi rendőri szervezetek történő leadásával elértük, hogy például a 999.000,- Ft értékre elkövetett lakásbetörést ledegradáltuk a pincefeltörések szintjére. Azt ugyanis senki nem gondolhatta komolyan, hogy egy kerületi betörési előadó a 20–30 ügye mellett, kiemelt figyelmet és munkát tud fordítani a komolyabb ügyekre. Akkoriban, szerintem, a kerületi rendőrkapitányságoknak nem voltak meg a személyi feltételei a BRFK által „telepített” plusz feladatok minőségi ellátásához, annak ellenére sem, hogy az új hatáskörökkel – betörés, rablás, zseblogás – esetenként új vagy betöltetlen státusz (rosszabb esetben az sem) járt.

Olvastam akkortájt a Magyar Rendőr hasábjain, Budapest rendőr-főkapitányával készített interjút, amely szerint, az átszervezésre – többek között – azért volt szükség, hogy a központi szakalegységek jobban fel tudjanak készülni a szervezett bűnözés elleni harcra.

Ennek a gondolatnak az „*időszerűsége*” azt juttatta eszembe, hogy mi lett volna, ha 1848 szeptemberében, a Budapest felé tartó Jellasics bán csapataival szemben, nagyjából 1852. tájékán álltak volna fel Pákozdnál a magyar honvédő erők, mondván, hogy eddig értékelünk és felkészültünk. Írom ezt azért, mert az első, általam ismert szervezett betörések elkövetésével, a szervezett bűnözés megjelenésével foglalkozó anyagok keletkezési dátuma a 80-as évek legeleje volt. Ez a főkapitányi megállapítás azért tűnt számomra érdekesnek, mert az átszervezést követően a megmaradt vagyonvédelmi csoport relatív terhelése egyáltalában nem csökkent, sőt növekedett.

Ezen egyszerű összefüggés számomra már kétségbe vonta a felkészülési lehetőség biztosítását. Nem beszélve arról, hogy tájékozódásom, személyes beszélgetéseim során, nem sikerült „*nyakon ragadnom*” azokat az intézkedéseket, amelyek a szervezett bűnözéssel szembeni magasabb szintű munkát voltak hivatottak biztosítani. Kétségeimet az sem csillapította, hogy az átszervezés kapcsán, illetve annak kezdetén, az állomány előtt nyílt titok volt, hogy célként önálló Vagyonvédelmi Osztály és Betörési Alosztály felállítása volt kitűzve. Nehezen értettem tehát, hogy mi történt a főváros vagyonvédelmi helyzetében egy-másfél év alatt – a bűncselekmények számának folyamatos emelkedése mellett –, ami az eredeti koncepciót a talpáról a fejére fordította.

Félő volt, hogy a megmaradt betörési egység (Vagyonvédelmi Csoport) a mindenkori kiemelkedő ügyek mellett – lásd: Zsinagóga-betörés – nem lesz képes megfelelni a fokozott operatív felderítési, szakirányítási, ellenőrzési és koordinációs feladatoknak. Nem szívesen festek „*rémképeket*”, de a kerületi felderítő munka színvonalasítása, ezzel párhuzamosan a központi csoport munkateljesítményének esetleges romlása, nem sok jóval kecsegtetett a betörési területen.

A gépjárműlopási csoport felszámolásánál úgy érzem, a hibát ott követték el, hogy az eltelt időszak egyszerű darab-eredmény centrikus áttekintése alapján mondták ki a szükségtelenséget. Célszerű lett volna egy mélyreható, az adott szakterület elemzésén alapuló vizsgálat eredményeinek figyelembevételével a további módszertani lehetőségeket feltárni. A mai gépjárműbűnözés mellett, különös tekintettel annak direkt és indirekt jellegére, a fővárosi magas

szintű koordináció, értékelő-elemző munka, kiemelt témákban önálló operatív felderítő munka, szerintem, nélkülözhetetlen. A kerületi rendőri szervek egyes ügykomplexumok átfogására – mint pl. a lopott külföldi gépkocsik nagy számában történő becsempészése és értékesítése a Merkúron keresztül –, egyszerűen nem voltak képesek. Akkoriban a kerületi rendőri szervezeteknél dolgozó gépjármű-felderítési előadók – havi 60–70 bűnüggyel a tarsolyukban – az adminisztrációs tevékenységen kívül, másra aligha voltak használhatók.

A felmerülő érdemleges információk, operatív adatok feldolgozása, sok esetben megoldhatatlan volt. Abban az időben úgy véltem, hogy a gépjármű-felderítési szakterület az esetleges módosítások tükrében igencsak átgondolandó.

Úgy vélem, a vagyonvédelmi szakterület átszervezésének leginkább vitatott Achilles sarka a Zseblobási Csoport radikális átszervezése, illetve felszámolása, pontosabban az 1 fő „zsebes” előadónak a Vegyes Csoportba történő beolvasztása volt.

Való igaz, hogy a Zseblobási Csoport, a maga 7+1 fős felállásával, és az évi átlagban 2500-as darabszámú ügyirat-feldolgozásával, nem válhatott a felderítés élharcosává. Pont ebből az összefüggésből kellett volna kiindulni úgy, hogy pluszfeladatként a csoporthoz kellett volna rendelni a zsebtolvajlásnak, mint bűncselekményfajtának a kriminalisztikai elemzését.

Aki csak egy kicsit is ismerte ezt a szakvonalat, tudhatta, hogy az elkövetők 90%-a egy bizonyos etnikum tagjaiból tevődik ki. E „szakmát” tradicionálisan jó néhány család apáról-fiúra, anyáról-lányra örököltette. Ezek a családok sok esetben nem Budapesten laktak, hanem a környező településekről – Máriabesnyő, Érd, Nagykáta, stb. – jártak bűnözni a fővárosba. Sokévi tapasztalat mutatta, hogy bár tevékenységük nem ritkán egész szűk körzetre – Váci utca, 6-os villamos, 7-es busz vonala, stb. – koncentrálódott, a nyomozó hatóság mégis felderítési és főleg bizonyítási gondokkal küszködött.

Sajnos, egyértelmű volt, hogy csak a tetten ért zsebsessel lehetett valamit kezdeni, és azzal sem mindig. A tettenérés egyik feltétele a folyamatos jelenlét a területen, ami azonban csak egy töredéke az egésznek. Kiemelkedően fontos szerepet játszott a személyi ismeret az elkövetői kör vonatkozásában, valamint, hogy az e területen dolgozó nyomozók ismerjék a zseblobás „mechanizmusát”.

Észre kellett venni az úgynevezett „utaló” magatartásokat, a speciális kéztartásokat és segédeszközöket, például: karra vetett kabát, újság, stb. Az ilyen irányú felkészítésekkel a rendőrségnél intézményesen senki és semmilyen iskola nem foglalkozott. Ezeket a fogásokat csak a szakmát ismerő, régi kollégáktól lehetett megtanulni, és kizárólag a Zseblobási Csoportban, amely tagjainak illett 100–150 „zsebest” névről – és gúnynévről is – ismerni. Abban az időben a „zsebesek” előre köszöntek egy-egy nyomozónak, sőt, saját nyelvükön is elnevezték a zseblobási szakterületen tevékenykedő „jobb” (értsd: tiszteletreméltóbb) felügyelőket. Nos, nem más történt, minthogy ezt a tudást, tapasztalati anyagot „intézték el” egy tollvonással.

Kik, hogyan lopnak? Hol lopnak? Ki koordinálja a bűncselekményeket? Kik a tradicionális „zsebesek”? Hogyan kell „zsebest” fogni? Ezek a kérdések gyaníthatóan megválaszolatlanok maradtak, mivel a kerületi rendőri szerveknél

feltehetően egyéb vonalakhoz csapták a „zsebes terheket”, így a szakmai elmélyülés nem volt biztosított.

Ha visszatérek a korábbi elemzési igényhez és megvizsgálom a „létszám-ügyiratszám-speciális jelleg” hármast, akkor az ügyiratszám a kakukktojás. Megítélésem szerint, csak ezt kellett volna kivetni a „fészekből”, mivel valószínű, hogy nem a Zseblöpási Csoport felszámolásával felszabaduló 8 nyomozón múltott a főváros bűnügyi helyzete.

Azt gondolom, hogy kerületi rendőrkapitányságok hatáskörébe kellett volna utalni a zseblöpások nyomozását – ahogy ez később megtörtént –, de mellette a BRFK-n meg kellett volna tartani a Zseblöpási Csoportot. Így, a bürokrácia nyűgjétől megszabadulva, a csoportot arra lehetett volna használni, amire annak idején a nagy elődök 1896-ban létrehozták: „zsebes fogásra”. Szerintem elérhető lett volna, hogy BRFK által speciálisan képzett kerületi nyomozók, valamint a mintegy 150 fős önkéntes rendőri egység folyamatosan jelen legyen a területen, naprakészen ismerjék a „zsebeseket”. A BRFK zseblöpási egységének nyomozói, természetesen a kerületi kollégák képzésén túlmenően, a szakirányítást és a szakvonal ellenőrzését is elvégezhetnék volna.

A vagyonvédelmi átszervezés kapcsán az értékesítési szakterület „önállósulása” egyértelmű követelmény és igény volt. Létszámbeli és technikai erősítésük a későbbiekben is folyamatosan szükségessé vált, főleg akkor, amikor az illegális, esetenként külföldre mutató értékesítési csatornák biztosítását vettük alapul. Végezetül egy kérdés: a BRFK-n lévő Értékesítési Nyilvántartó Alosztály, a maga értékelő tisztii állományával együtt, vajon miért nem az Értékesítési Alosztályhoz tartozott? Azt hiszem, e két egység feladatkörének hasonlósága különösebb kommentárt nem kíván.

Visszatérve az átszervezésre: általánosságban félő volt, hogy sem a területi szervek, sem a megmaradt Vagyonvédelmi Csoport nem fogja tudni a követelményeknek megfelelően a munkáját elvégezni.

Úgy vélem, ebből az egészből csak az átszervezések „főideológusai” profiltáltak, akik az éppen aktuális átszervezések anyagát, talán még irattárba sem helyezték, de már egy következő át- vagy visszaszervezésen töprengtek. Saját tapasztalatom: hiába keverem, ha kell, ha nem a kártyákat, attól még nem lesz több Jolly Joker a pakliban.

Esetleges megoldásként fel kellett volna vállalni a kerületi rendőri szerveknél egy olyan fajta profil tisztítást, amelynek során a kerület részben megszabadul a nem kifejezetten rendőri reszortjaitól, illetve a bűncselekmény csoportokon belül, bizonyos kategóriákban komoly eljárási változtatások bevezetése is indokoltnak látszott.

Súlyosabb gond volt ez, mint azt akkoriban sokan gondolták. A kerületi rendőrkapitányságok leterhelésénél csak az elrendelt nyomozások számát szokták mérni, ami kapitányságok függvényében kb. 1.000–4.000 ügy között változott. (Most nem tértem ki az egyéb rendőri feladatokra – portya, akció, biztosítás, stb. – csak pár dologra hívtam fel a figyelmet.)

Ilyen gond volt például az úgynevezett általános iktatású ügyek mennyisége, amelyekbe a tulajdon elleni szabálysértések, bejelentések és egyéb rendőri jelzések tartoztak. Itt jelentkezett továbbá az állampolgári bejelentések, javaslatok és panaszok kérdése is. Ezek számát szinte soha nem számolták a

leterhelés mérésénél, pedig ezek többszöröse voltak az elrendelt nyomozásoknak. Ugyanakkor, minden híreszteléssel szemben, ezekre is vonatkozott a feldolgozási határidő, és létezett felettük ügyészi felügyelet is.

Az általános iktatású ügyekkel nem ritkán kényesebb és több munkája volt a nyomozónak, mint egy bűnüggyel, főleg az akkor már jellemző állampolgári hangulatban. Véleményem szerint, ezt az ügykört, minden további nélkül át kellett volna adni egy panasziroda jogállású – akár önkormányzati felügyelet alatt lévő – szervnek, ahol ezeket az ügyeket polgári alkalmazottak – akár az angol mintának megfelelően – intézik. Ez részben tehermentesítette volna a hivatásos bűnügyi állományt, másrészt az első lépcsős képzést és kiválasztást is biztosíthatta volna a nyomozói utánpótlás kérdésében.

A másik témakörben meg kellett volna vizsgálni annak a lehetőségét, hogy egyes bűncselekmény-csoportok vonatkozásában – pl. gépjárműfeltörés, telefonpersely feltörés –, a nyomozó hatóság csak az elsődleges intézkedések és a halasztást nem tűrő nyomozási cselekmények végrehajtására – helyszíni szemle, tárgykörözés elrendelése, számítógépes eseményregisztrálás – legyen köteles. Ezt követően a cselekmény már „biztosítási káresemény”, mint például Németországban. Ugyanis, az ilyen jellegű ügyekben szinte soha nincs tettes. Az adminisztrációs kényszer megszűntével, a felszabaduló időt a sorozatalkövetők felderítésére lehetett volna fordítani, vagy kint a területen portyázni. Ez persze feltételezett volna egy pontos, működőképes adatszolgáltatást, illetve egy helyi, regionális és központi nyilvántartási rendszert.

Ehhez meg kellett teremteni a kerületi számítógépes háttérrel és rendszereket. Ez nem volt fikció akkoriban, mivel Budapesten minden kerületi rendőrkapitányság rendelkezett számítógéppel, volt, hogy többel is. Számos helyen folytak helyi, az önkormányzattal közös kezdeményezések. Itt az hiányzott, hogy egységes rendszer kerüljön kidolgozásra a fővárosban. Ez persze csak akkor lett volna lehetséges, ha BRFK szinten, a bűnügyi területen értékeléssel és adatfeldolgozással foglalkozó egységek ennek élharcosává válnak, és javaslatokkal, rendszertervekkel, kialakult koncepciókkal, nem pedig tiltásokkal és „megoldhatatlansági” véleményekkel bombázzák a vezetést.

Érzésem szerint, egy ilyen jellegű területi kapacitás-felszabadítás, és ezzel párhuzamosan alkalmazott minőségi állományerősítés – esetleg társ fegyveres szervek részéről is – tehette volna fogadóképessé a területi rendőri szerveket a decentralizációból fakadó plusz feladatokra. Ilyen bázis mellett elérhetővé vált volna, hogy a BRFK központi szervei – szerintem mindenképpen a maihoz képest komolyabb létszámmal –, betörési területen egy sokkal magasabb szintű operatív munkával szolgálják az eredményesebb felderítést, majd később a megelőzést. Ez fontos lett volna azért is, mert a jogállamiság igénye, a várható Btk. és Be. módosítások, nem kifejezetten a klasszikus nyílt nyomozás malmára hajtották a vizet.

Egy pontosan behatárolt, részletes feladatrendszerrel bíró, magas szinten, a törvények előírásainak megfelelően dolgozni tudó operatív felderítő szerv nélkül, megítélésem szerint, semmi esélyünk sincs, hogy felvegyük eredményesen a harcot a szervezett bűnözéssel szemben úgy, hogy készülünk közben pl. a maffia típusú bűnözésre. Írom ezt azért, mert botorság lenne azt

feltételezni – mint más témákban már oly sokszor –, hogy valamilyen megmagyarázhatatlan csoda folytán a szervezett bűnözés elkerüli majd hazánkat.

A leírtakon túl, ahhoz, hogy a bűnügyi operatív helyzet értékelése, elemzése, a vezetői szintek pontos, korrekt, nem kozmetikázott tájékoztatása megvalósuljon, szükséges a megfelelő információs rendszer kidolgozása.

Ideje, hogy lekerüljenek a napirendről – a szűkebb szakmai témákban, pl. főváros betörési helyzete – a 200–300 fős monstre értekezletek a maguk kijelölt hozzászólóival. Cél az adott szakterületet ismerő kriminalisták – ORFK szakalegység, BRFK szakegység, kerületi bűnügyi vezetés – rendszeres munka-megbeszélései. Itt a megbeszélésre, a vitára, a gyakorlatban jártas szakemberek érveire kell helyezni a hangsúlyt. Sajnos, az utóbbi időben elszaporodtak az operatív értekezletek, a feladatokat meghatározó eligazítások, értékelések, ahol a vita, a beszélgetés, az alkotó gondolatok megnyilvánulásai sok esetben a nullára voltak redukálva, a szakmai kérdéseket hatalmi szóval döntötték el. Komoly, Budapestet érintő, az egész bűnügyi munkát befolyásoló – pl. hatásköri lista módosítása, 1989 – döntések születtek a kerületi rendőri vezetők véleményének vagy tájékoztatásának teljes hiányával.

Úgy gondolom, hogy a bűnügyi operatív helyzet folyamatos, realitásokon alapuló értékelése (még ha néha fájdalmas is), a területi szerveknél dolgozó bűnügyi parancsnokok véleményének igénye, a szűkebb szakterületet ismerő bűnügyi munkások tapasztalatára történő építkezés, komoly lehetőséget adhatnak a továbblépésre.

A napi bűnügyi helyzet egyszerűen nem teszi lehetővé, hogy ezekről a szélesebb körű szakmai véleményekről lemondjunk, ennyire nem lehet gazdag a bűnügyi szolgálat. A szakemberek ilyen irányú felértékelődésével elérhető egy bizonyos stabilizálódása az állománynak, ami szintén alapfeltétele egy ütőképesebb bűnügyi apparátusnak.

Ez történt velünk Egyesületünk életéből

Hargitai Lajos¹⁰³–Dr. Kovács Gyula In memoriam Orbán János¹⁰⁴

Egy hír a Facebook közösségi portálon, az Obsitos Detektívek Egyesületének zárt csoportjában: „Tisztelt Kollégák! A mai napon kaptam az értesítést, hogy tagtársunk, Orbán János ny. r. alezredes, méltósággal és türelemmel viselt, hosszú, súlyos betegsége után, 2014. november 18-án elhunyt”.

Orbán János ny. r. alezredes 1931. november 7-én született, Zalaszentgyörgyön. A rendőrség hivatásos állományában 1956. december 15-től 1982. január 31-ig dolgozott: 83 évet élt, és ebből 26 évet szolgált.

Orbán János ny. r. alezredes, a Karhatalmi Ezrednél (ma Készenléti Rendőrség), alhadnagyi rendfokozattal kezdte rendőri pályafutását.

Második szolgálati helye a Budapesti Rendőr-főkapitányság (a továbbiakban: BRFK) volt, ahol nyugállományba vonulásáig a következő beosztásokban látott el szolgálati feladatokat:

- BRFK Bűnügyi Osztály Betörési Alosztály Ellenőrzési Csoport, nyomozó (1957 májusától 1957 októberéig);
- BRFK Bűnügyi Osztály Körözési Csoport, nyomozó (1957 novemberétől 1968 februárjáig);
- BRFK II/I. Osztály, csoportvezető (1968 márciusától 1969 augusztusáig);
- BRFK II/I. Osztály, Marcec Csoport, csoportvezető (1969 szeptemberétől 1971 júniusáig);
- BRFK Bűnügyi Osztály Értékesítési Csoport, csoportvezető (1971 júliusától 1972 októberéig);
- BRFK II/I. Osztály Betörési Csoport, csoportvezető (1977 novemberétől nyugállományba vonulásáig, azaz 1982. január 31-ig).

Orbán János ny. r. alezredes 1966-ban elvégezte a Rendőr Akadémiát, majd 1977-ben sikeresen államvizgázott a Rendőrtiszti Főiskolán. Munkájának elismerésül, számos esetben részesült kitüntetésben, dicséretben és jutalomban. A teljesség igénye nélkül:

¹⁰³ Hargitai Lajos ny. r. alezredes, Egyesületünk rendes tagja. Nyugállományba helyezésekor a Belügyminisztérium Oktatási Főigazgatóság Oktatásigazgatási Osztályát vezette.

¹⁰⁴ Fotók: Fehér Gábor Miklós és <https://www.google.hu/#q=gvertya>

- Munkás-Paraszt Hatalomért Emlékérem (1957);
- A Haza Fegyveres Szolgálatáért Érdemérem [10 év (1967)];
- A Haza Szolgálatáért Érdemérem (1969);
- A Haza Fegyveres Szolgálatáért Érdemérem [15 év (1971)];
- A Haza Fegyveres Szolgálatáért Érdemérem [20 év (1976)];
- A Haza Fegyveres Szolgálatáért Érdemérem [25 év (1981)].

A felsorolt kitüntetések mellett, tíz alkalommal részesült osztályvezetői, főkapitány-helyettesi, valamint főkapitányi dicséretben és jutalomban.

Tagtársunk, Hargitai Lajos, ekképpen emlékezik tanítómesteréről, néhai Orbán János ny. r. alezredestől, és a szolgálatban együtt eltöltött időszakról.

Orbán János ny. r. alezredest

A BRFK Bűnüldözési Osztály Erkölcrendészeti és Rablási Alosztályán 1971. február 1-jétől dolgoztam. Ott az úgynevezett Markec Csoporthoz kerültem, amelynek vezetője Orbán János – akkor még – r. őrnagy volt. A csoportban tevékenykedett Andréka Péter is, aki akkor már kéthónapos nyomozói múlttal dicsekedhetett, és aki, sajnos évek óta nincs közöttünk.

Orbán Jánost módfelett kedveltük, pedig igencsak szigorú, de egyben következetes vezető volt. Amikor valamilyen szakmai probléma miatt kérdőre vont minket, soha nem éreztük azt, hogy nincs igaza. Kemény embernek ismertük meg: úgy emlékszem, a rendőrség előtt a vasas szakmában dolgozott, esztorgályosként vagy géplakatosként. Remek pedagógiai érzékkel rendelkezett:

a munkamegbeszélések alkalmával mindig hagyta, hogy egyedül jöjjünk rá a helyes megoldásra, legfeljebb egy-egy kérdés felvetésével orientált minket (nekünk akkoriban az egy hónapos alapfokú rendőrképző szaktanfolyamon kívül semmilyen egyéb szakmai végzettségünk nem volt).

A jelentésírás nála egy külön „műfajt” képezett. Tőle tanultam meg jelentést írni, úgy, hogy amikor már a Belügyminisztériumban dolgoztam, az általa elmondottakra alapítva készítettem a jelentéseket és az egyéb szakmai anyagokat. Lényegében, anno a legfontosabb alapvetéseket az ő révén sikerült elsajátítanom, amiért a mai napig hálás vagyok.

Kifejezetten közösségi ember volt, mindamellett remek humorérzékkel rendelkezett: ezt rendszeresen bevetette, amikor találó és szemléltető példákkal

illusztrálta rögtönzött előadásait, amelyekkel megismertette velünk a nyomozás fortélyait.

Igazi bulldogként, ha „szagot fogott” és valamire „ráharapott”, azt nem engedte el (praktikusan a tettest), végigment a nyomon. A munkájából kifolyólag, szinte éjjel-nappal a vendéglátó egységeket járta, és mivel korábban a Betörési Csoportnál dolgozott, nagyjából mindenkit ismert a pesti éjszakában. A bűnelkövetőkkel szemben tanúsított egyenes és korrekt, ha lehet mondani, tisztességes hozzáállása miatt, az „alvilágban” is tisztelték.

A büntető jogszabályok és a kriminalisztikai ismeretek a kisujjában voltak. Andréka Péterrel többször megpróbáltuk – jogászoktól szerzett – trükkös kérdésekkel csőbe húzni, de soha nem sikerült.

Lényegében a munkájának élt: ha egyéb dolga nem akadt, akkor is a BRFK-n töltötte az idejét, ahol késő éjszaka a hasonló kvalitású kollégákkal sakkozott. Emlékszem, ha éjjel Andréka Péterrel előállítottunk egy-egy gyanúsítottat, azon nyomban kapta magát és „beszállt” az elszámoltatásba – ízig-vérig rendőr volt, ma már kevés ilyen akad...

Feleségével, Pirikével, nagyon szerették egymást. Sajnos, gyermekük nem született, talán ezért is árasztott el minket oly mértékben a szeretetével. Kedvtelése vagy hobbija a hetvenes évek elején vásárolt Zsiguli és a diósi telke volt. A telken álló hétvégi épületet idővel télen-nyáron lakható családi házzá varázsolta.

Legutóbb, néhány hónappal a halála előtt beszéltem vele telefonon. Feltűnt, hogy nem érzi túl jól magát, de kérdésekre megnyugtatót: volt már ilyen rossz bőrben, majd rendbe jön. Felajánlottam, hogy segítek felásni a telket, de – mint már annyiszor – elhárította a segítséget: azt mondta, nem nagy az a telek, és ennyi munkára neki is szüksége van.

Halálával a régi csoport megszűnt létezni: a nyolc főből már csak én emlékezem...

Orbán János ny. r. alezredes 83 évet élt, és abból 26 évet szolgált. Nyugodjék békében.

Dr. Kovács Gyula

**65 Studia in honorem Lajos Kovács
Emlékkönyv, dr. Kovács Lajos 65. születésnapja
tiszteletére¹⁰⁵ – Recenzió és beszámoló**

A Károli Gáspár Református Egyetem (KRE) Állam- és Jogtudományi Kara (ÁJK) 2014. december 15-én, 15.00 órai kezdettel tartotta ünnepi összehívott értekezletét, amelynek helyszíne a Magyar Református Egyház Zsinati Székháza (1146 Budapest, Abonyi u. 21.) volt.

A meghitt, elő-karácsonyi hangulatban lezajlott rendezvényen, a résztvevők a következő programoknak szentelhették figyelmüket:

- Dr. Kovács Lajos 65. születésnapja tiszteletére, a KRE ÁJK gondozásában megjelent Emlékkönyv bemutatója;
- címzetes egyetemi tanári és docensi titulusok átadása;
- Professzor Dr. Domokos Andrea, valamint Professzor Dr. Stipta István egyetemi tanári székfoglaló előadása.

A rendezvény, amelynek „*levezető elnöke*” Dr. Tolnai Ágnes egyetemi docens, általános dékán helyettes volt, állófogadással zárult, amelyen a Kar oktatói és a meghívott vendégek – kötetlen beszélgetés keretén belül – ismerkedhettek egymással, illetve alkalom nyílt szakmai tapasztalatcserére is.

65 STUDIA IN HONOREM LAJOS KOVÁCS

Dr. Kovács Lajos 2006-ban, 36 év hivatásos rendőri szolgálat után vonult nyugállományba, de azóta több kiemelt nyomozásban is részt vett mint felkért tanácsadó, így például a román sérelmére elkövetett sorozatgyilkosság ügyében a felderítést segítő „*Vének Tanácsának*” vezetője volt.

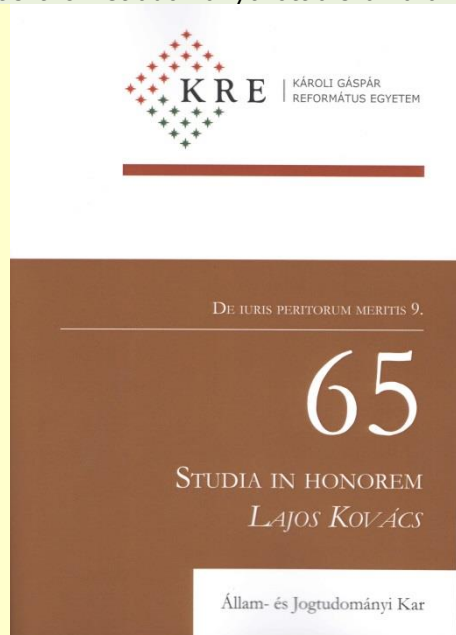
1989 óta folyamatosan oktat, előadásokat tart a hazai élet elleni bűncselekmények és bűnözés aktuális helyzetéről, mind hazai s külföldi konferenciákon, mind a rendőri szervek, a Legfőbb Ügyészség és a Kúria (korábban: Legfelsőbb Bíróság) által kezdeményezett szakmai továbbképzéseken. 2012 júliusáig a Rendőrtiszti Főiskola, illetve annak jogutódja, a Nemzeti Közsolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Kriminálisztikai Tanszékének megbízott oktatója volt.

2010-től a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Bűnügyi Tanszékének kiemelt oktatója, 2014-től címzetes egyetemi docense és vezető oktatója, a Kar bűnügyi szakjogász képzésének szakmai tanácsadója.

Számtalan díj, kitüntetés és elismerés birtokosa, 1989-től nyolc alkalommal kapott belügyminiszeri jutalmat, illetve dicséretet. 1994-ben Göncz Árpád

¹⁰⁵ Dr. Kovács Lajos nyugállományú rendőr ezredes, rendőrségi főtanácsos, az ORFK Nemzeti Nyomozó Iroda Életvédelmi Osztályának korábbi vezetője, a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának címzetes egyetemi docense, Egyesületünk elnöke, lapunk felelős kiadója, valamint a Magyar Bűnüldöző tudományos-szakmai folyóirat Szerkesztőbizottságának tagja.

köztársasági elnök a Magyar Köztársaság Arany Érdemkereszt kitüntetését adományozta számára. Előbb rendőrségi főtanácsosi címet kapott, majd 1998-ban rendőr ezressé léptették elő. Orbán Viktor miniszterelnök 2002-ben központi tiszti címet adományozott a számára.

„A halálnak élve” és „A Mór megtette” című könyvek, továbbá számos tanulmány, szakcikk szerzője.¹⁰⁶

Az Emlékkönyvet dr. Deres Petronella, a KRE ÁJK Büntetőjogi, Büntető Eljárásjogi és Büntetés Végrehajtási Jogi Tanszékének vezetője, valamint dr. Homicskó Árpád Olivér egyetemi docens, a Kar általános dékán helyettese szerkesztette.

A kiadványban a szerkesztői előszót belügyminiszteri és dékáni köszöntő követi, majd dr. Kovács Lajos szakmai önéletrajza után, P. Gál Judit tollából, „A jó zsaru problémás” címmel, egy interjú olvasható, amely – természetesen – az ünnepelttel készült.

Az Emlékkönyv dr. Kovács Lajos „Egy kivételes kriminalisztikai siker meglepő fordulatai és utóélete” című írásával folytatódik, majd sor-

rendben a következő szakcikk, tanulmányok olvashatók:

- Dr. Antalóczy Péter – Dr. Istvanovszki László: *A bűnüldözés válaszai a XXI. század kihívásaira*;
- Dr. Böcskei Elvira: *Elégséges-e a törvényi szabályozás? A vállalkozás folytatásának elve a társadalmi felelősség tükrében*;
- Dr. Czine Ágnes: *Vádlotnak lenni az Unió tagállamaiban a tájékoztatáshoz való jogról szóló irányelv implementálását követően*;
- Dr. Deres Petronella: *„Büntetőjogi csodaszörny” versus emberölés kísérlete*;
- Dr. Domokos Andrea: *Hans Gross nyomában*;
- Dr. Fenyvesi Csaba: *A kriminalisztikai hibák és lehetséges következmények*;
- Dr. Hautzinger Zoltán: *A kriminalisztikai azonosítás elmélete*;
- Dr. Homicskó Árpád Olivér: *Társadalombiztosítási, szociális vagy más jóléti juttatással visszaélés büntetőjogi tényállás szociális jogi elemzése*;
- Dr. Ibolya Tibor: *Tények és tévedések – Dános*;
- Dr. Kormos Tímea: *A Cadaver Corps – DVI Hungary koncepciója és létrehozásának lehetőségei*;
- Dr. Kovács Gyula: *A tanú kihallgatásának egyes kérdései*.

¹⁰⁶ Deres Petronella – Homicskó Árpád Olivér (szerk.): 65 Studia in honorem Lajos Kovács, 16. oldal (Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2014).

A könyvben a szakcikkek és tanulmányok után, barátok és munkatársak (dr. Jakucs Tamás, dr. Petőfi Attila, Tonhauser László és Viczkó István) szívélyes hangvételű köszöntői kapnak helyet, végezetül a mű fénykép- és dokumentum melléklettel zárul.

A „65 *Studia in honorem Lajos Kovács*” nem csak szívet melengető olvasmány, hanem igényes, komoly szakkönyv, amelyet bátran ajánlok mindenkinek, aki a (büntető)jog és a kriminalisztika iránt érdeklődik.

DR. KOVÁCS LAJOS CÍMZETES EGYETEMI DOCENS

Az ünnepi összoktatói értekezlet második részében címzetes egyetemi tanári és docensi titulusok átadására került sor.

Professzor Dr. Balla Péter, a KRE rektora, dr. Czine Ágnesnek és dr. Molnár Istvánnak egyetemi tanári; dr. Ibolya Tibornak és dr. Kovács Lajosnak egyetemi docensi címet adományozott. Az oktatói címekben részesülők a KRE ÁJK megbízott oktatói, akik közül dr. Czine Ágnes alkotmánybíró, dr. Ibolya Tibor fővárosi főügyész és dr. Kovács Lajos a Büntetőjogi, Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Tanszéket erősíti. Mindhárom oktató a jogászképzésben és a bűnügyi szakjogász képzésben is részt vállal, sőt, dr. Ibolya Tibor és dr. Kovács Lajos ez utóbbi képzés motorja.

Dr. Kovács Lajos¹⁰⁷

BŰNÜGYI SZAKJOGÁSZ KÉPZÉS A KRE ÁLLAM-ÉS JOGTUDOMÁNYI KARÁN¹⁰⁸

A köteles tisztelet is azt parancsolja, hogy a Karon, a 2014/15-ös őszi félévben indult bűnügyi szakjogász képzésről ejtsék néhány szót.

A képzés célja, hogy a hallgatók elsajátítsák a nyomozással, ezen belül a felderítéssel és a bizonyítással kapcsolatos általános és szak-specifikus feladatokat, amelynek eredményeképpen alkalmassá válnak arra, hogy a bíróságoknál, az ügyészségeknél és a nyomozó hatóságoknál a nyomozással, a vádelőkészítéssel, illetve a vád képviselésével összefüggő feladatokat professzionális szinten lássák el.

A képzés időtartama három szemeszter, amelyből az utolsó az úgynevezett diploma-, illetve záróvizsgafélév.

A képzésre beiratkozók az alapozó ismeretek és a szakismeretek keretén belül, mintegy tizenkilenc tárgyból hallgatnak előadásokat, valamint vesznek részt szemináriumokon és gyakorlatokon a következő sorrendben.

¹⁰⁷ Fotó: Kovács Tibor (Magyar Bűnüldözők Szakmai Egyesülete).

¹⁰⁸ E fejezet elkészítéséhez felhasználtam azonos című munkámat, amely a Magyar Bűnüldöző 2014. évi 3–4. (online) számában a 9–10. oldalon jelent meg: <http://www.bunuldozok.hu/magyar-bunuldozo.aspx> (Magyar Bűnüldözők Szakmai Egyesülete, Budapest, 2014).

Első félév:

- kriminalisztikai alapok,
- igazságügyi orvostan,
- igazságügyi elmekórtan és igazságügyi pszichológia,
- hagyományos és modern krimináltechnika,
- krimináltaktika – a nyomozás tervezése, szervezése és ellenőrzése,
- krimináltaktika – a bizonyítási eljárások,
- krimináltaktika – kihallgatás-taktika,
- a titkos információgyűjtés (TIGY) és a titkos adatszerzés (TASZ) ügyintézésének elméleti és gyakorlati kérdései,
- az élet és a testi épség elleni bűncselekmények bizonyítása, valamint a bírói gyakorlat.

Második félév:

- a sorozat-bűncselekmények felismerése és bizonyítása,
- a vagyon elleni, a gazdasági és a korrupciós bűncselekmények bizonyítása, valamint a bírói gyakorlat,
- a közlekedési bűncselekmények bizonyítása és a bírói gyakorlat,
- a szexuális bűncselekmények bizonyítása és a bírói gyakorlat,
- a szervezett és a bandabűnözés,
- típushibák a nyomozás során,
- a védő a büntetőeljárásban,
- a gyermek, mint speciális alany a büntetőeljárásban, valamint a családon belüli (kapcsolati) erőszak és a bírói gyakorlat,
- híres bűnügyek, híres kriminalisták,
- klasszikus magánnyomozás-tan.

Számonkérés: tizenkét tantárgy kollokviummal, hét pedig beszámolóval zárul. A hallgatók a **harmadik félév**-ben záróvizsga felkészítőn (konzultáción) vesznek részt, megvédik a szakdolgozatukat, majd záróvizsgáznak.¹⁰⁹ A képzés abszolválását követően, a hallgatók bűnügyi szakjogász szakképesítést kapnak.

A bűnügyi szakjogász-képzés ünnepélyes megnyitója 2014. szeptember 26-án 12.00 órakor volt a KRE ÁJK Budapest IV. kerület, Viola utca 2–4.

szám alatti épületegyüttesében. A megnyitón, dr. Ibolya Tibor, fővárosi főügyész, a képzés egyik főfelelőse és oktatója elmondta, hogy a tudományegyetemek állam- és jogtudományi karán, egy, ritkábban két félév a kriminalisztikai képzés, amíg a Nemzeti Közsolgálati Egyetem (NKE) Rendészettudományi Karának (a korábbi Rendőrtiszti Főiskolának) a hallgatói, ugyanezt a tantárgyat öt féléven át tanulják, és a tanulmányi időszak végén záróvizsgáznak belőle. A fővárosi főügyész szerint, a jogász végzettségűek számára a bűnügyi szakjogász-

¹⁰⁹ http://www.kre.hu/ajk/images/doc/AJK_BSZJ_tanulmanyi_tajekoztato_2014-15-1.pdf – A bűnügyi szakjogász-képzésről részletesebben.

képzés hiánypótló, és a nyomozás törvényessége feletti felügyeletet ellátó, közvádó ügyész részére nélkülözhetetlen.

Dr. Kovács Lajos ny. r. ezredes, tantárgyfelelős, a képzés egyik oktatója hangsúlyozta, hogy a most induló kurzus, a más egyetemeken korábban bevezetett kriminalisztikai szakjogász-képzéshez képest, lényegesen gyakorlat-centrikusabb. Az ezredes kiemelte, hogy az oktatók jelentős része képzett és elismert gyakorlati szakember, nem kevesen komoly oktatói tapasztalatokkal is rendelkeznek.¹¹⁰

A képzésre harmincnyolc hallgatót vett fel az egyetem, az első évfolyam kibocsátásának időpontja 2015/16 téli időszakára tehető.

Amazon¹¹¹

¹¹⁰ Lásd még: <http://www.jogiforum.hu/hirek/32544> – Kriminalisztikai ismeretek gyakorló jogászoknak. Bűnügyi szakjogász képzést indít a Károli Gáspár Református Egyetem (Jogi Fórum).

¹¹¹ Keglovich T. Milán rajza

Egyebek

Kultúra, művészetek, szabadidő és sport

Mester Györgyi¹¹²

Frontkarácsony

Az I. világháború kitörésének 100. évfordulójára

Szakad a hó. Még ez is. Nem elég, hogy a hetek óta tartó kemény fagyok majdnem több kárt okoztak bennük, mint a golyó, ami a lövészárkon túlról bármikor eltalálhatja őket.

A hó előbb csak fehérre festette a lövészárkok fekete falát, majd kibélelte a mély gödröt, puha takarót borított az ott gubbasztó katonákra. A sűrű hóesés elfedte a kilátást, azonban ez sem akadályozhatta meg, hogy a katonák előtt felderengjen az otthon képe. Most mindenki a szereteteire gondol, hiszen karácsony van, 1914 karácsonya.

Karácsony... Ki gondolta volna, hogy itt éri őket a tél?! „*Mire lehullanak a levelek, otthon leszünk.*” Ezt mondta mindenki, és ők elhitték. Legalábbis, hinni szerettek volna benne. De még csak nyár volt, amikor a viláégés elkezdődött, és az ősz akkor olyan távolinak tűnt.

Szenteste van. Ő itt kucorog korgó gyomorral, és a fejére hull a hó.

Talán az otthoniak is fáznak, és nincs ünnepi vacsora. De legalább együtt vannak. Lelki szemei előtt megjelent a nagy faasztal a vaskos üveg poharakkal, középpont a mázas kancsóban néhány fenyőág, körülötte a fehér tányérok. Karácsonykor a csorba szélút is ki kellett tenni, mert ilyenkor többen ülték körül az asztalt, mint szokásosan, hétköznap.

Nem biztos, hogy hús is került az asztalra. Bár anyját ismerve, nyilván szeretett valahonnan legalább egy árva csibét, hogy az unokáknak mégis legyen egy kis hús. Ha kalács van, az „vizes” kalács, töltelék nélküli, hiszen a faluban senkinek nincs a ház körül mák, és a dió se terem meg feléjük, piacról venni pedig nem telik. Ilyen ínséges, háborús időben örülnek, ha a mindennapi betevő falatra jut.

Gyerekek. Hát igen, a nővére gyerekei. Talán egyszer neki is lesz. Most jobb is, hogy nincs. Mit aggódna érte a felesége, és mit aggódna ő, a gyereke miatt.

¹¹² A szerző Keglovicsné Mester Györgyi ny. rendőr alezredes, aki nyugállományba vonulásáig a BRFK Jogi, Koordinációs és Panaszügyi Osztályán teljesített szolgálatot. Ezt követően – 2008-tól 2012-ig – az ORFK Gazdasági Főigazgatóság Igazgatási Főosztályán közalkalmazottként dolgozott. Nevezett hétkönyves novelláiról, lapunk és a Magyar Bűnüldöző olvasószerszerestője.

Nem beteg, nem nélkülözik-e? Háborús időben a gyenge, hiányos táplálkozás miatt ez jogos aggodalom lenne.

Ezt ő csak gondolja, de a bajtársán látja, mit őrlődik. Pedig inkább érte kel-lene a családjának szorítania. A lábujjai ugyanis megfagytak, a lyukas bakancsot hiába bélelték ki a tábori sajtó lapjaival. Nyomasztó hírek, silány papíron. Nem csoda, hogy lefagyott a lába.

A bajtársának gyereke van. Már ha megszületett, és minden rendben van. Mert arról nem tud semmit. Az asszonya öt hónapos terhes volt, amikor bevonult. Hetek óta nem kaptak az otthoniak felől semmi hírt. A tábori posta be-fuccsolt. Talán a kemény tél az oka, meg hogy kényszerűen beágyazták ide magukat, állóháború alakult ki. Se ők nem mozdulnak sehová, se őhozzájuk nem ér el semmi. Legalábbis, hír a nagyvilágból régóta nem érkezett.

A legutolsó hír is baljós volt. Annak az ismerős, vörhenyes szőke hajú fiúnak, aki a tőlük harmadik faluban lakott, megírta az anyja, hogy a papa haldoklik. Már akkor se volt jól, amikor bevonult az unoka. Hogy elhúzódott a háború, az csak súlyosbította az állapotát. A háború senkire nincs jó hatással. Nem is le-het. Folytonos az aggodalom, a rettegés a fronton lévőkért. És mostanra a hírek is elakadtak. Nem is tudja, mi a jobb ilyenkor, ha jön hír, vagy ha nem.

A ponyvát, ami alatt meghúzódott, egyre vastagabban befedi a hó, szinte paplanként borul rá, csalóka látszatát keltve annak, hogy melegíti. Talán ha váratlanul mégis megérkezne az ellátmány. Az, amiről a szakaszpáncsnok azt mondta, küldték, de a rossz útviszonyok miatt, ebben a nagy hidegben, valahol elakadt.

Pedig most még csak nem is lőnek rájuk. Az ellenség is „karácsonyozik”. Vajon nekik jut ennivaló? Előkotorta a bádogdobozt, és derékszíja csatjával próbálta lefeszgetni a tetejét. Egy kis keksz volt benne, még korábbról ma-radt. Talán tudat alatt volt előrelátó, és erre a napra tartalékolta. Hogy neki is legyen karácsony...

A csontszáraz keksz végre ott volt a kezében. Elkezdte szopogatni, hogy tovább tartson. Sokáig forgatta a szájában, nem akarta lenyelni, hogy addig is abban a hitben tarthassa magát, étkezik. Úgy, ahogy az emberek szoktak, karácsonykor.

Most megint felrémllett előtte az otthona. A parasztház, a földes padlójú konyha a kemencével. A lobogó kemencetűz gondolatára kicsit mintha átjárta volna a meleg. És ekkor az orrában hirtelen érezni kezdte a sülő kenyér illatát. A gyomra összerándult, a szíve beléfacsarodott. Eszik-e még ő ropogós héjú, friss kenyeret valaha? Meddig tart még a háború? Ha nem ért véget őszre, itt ragadhatnak tavaszra, sőt nyárra és jövő őszre is... Talán sose lesz vége a háborúnak? Akárhogy is alakul, már semmi sem lesz olyan, mint régen volt.

Kidugta fejét a ponyva alól, mert még a hóesésen és a szél zúgásán keresztül is meghallotta, nem messze tőle valaki vinnyogva sír. Nem látta jól, de a hang, az elhelyezkedésükből kikövetkeztetve, attól a középkorú férfitől eredhet, aki a nyomorék feleségét hagyta otthon. Tanárember volt a házaspár mindkét tagja. Nehezen éltek, amióta az asszony lebéult. A férfi egyszer valamiért megnyílt neki, pedig nem volt bőbeszédű, és nem is nagyon közösködött sen-kivel. Ez az egyszeri kitérülködés aztán számára sok mindent felfedett. Sze-gény asszony. Vajon van-e aki segíti, a férje távollétében? Milyen karácsonya

lehet az ilyennek? Másokra van szorulva, idegenekre. És pont akkor, amikor senki nincs olyan helyzetben, hogy adakozhatna. Legalább az övéi odahaza összetartanak. Mármint reméli, hogy a nővére segíti a szüleit, mégiscsak ő a fiatal, a nagyobb munkabírású.

Az őszi munkákban el is kellhetett a segítség. A földjük kicsi, afféle nadrag-szíjparcella, de azért abban is megtermett a krumpli, a kukorica. A kertben meg az a kis zöldség. Azt az anyja egyedül is ellátja, de azért a szántóföldön elkel a segítség. Amíg ő odahaza volt, csinálta. Ki csinálta volna más?! Ő, a szülei kisebb gyereke, még otthon volt. Apjával együtt vitték a gazdaságot. Ha elhúzódik a háború, ebből is mi lesz? Az ő távollétében mindvégig nem támaszkodhatnak a családos lányukra a szülei.

Hirtelen észrevette, hogy a sötétben egy imbolygó, pici fénypont közeledik felé. Ösztönösen a fegyveréért nyúlt, de addigra már oda is ért a másik. A szakasziparancsnok volt.

- Hogy van katona? – kérdezte az újonnan érkező. Kibír még pár órát karácsonyi vacsora nélkül? Most szóltak a főparancsnokságról, valami ételt össze tudtak szedni, kiküldik. Ha csak hótörleszbe nem fut a teherautó, akkor még ma éjszaka megkapjuk a menázsit.

Odébb húzódtott, hogy a szakasziparancsnok is melléférjen. Láthatóan beszélgetni akart valakivel. Most már ketten kuporogtak az egyre nehezező, hótól nyirkos ponyva alatt, amiben volt valami jó is. A másik ember, a bajtársa községe, ami kissé mintha felmelegítette volna őt is.

- Mire gondol katona? – fordult felé a szakasziparancsnok. Biztos a hazaiakra, ami teljesen érthető. Karácsony van. Én mindig katona akartam lenni, de még én is úgy tartom, Szentestén a katonának otthon a helye. A szeretteivel.

És bár a kérdést ő tette fel, szinte szóhoz se engedte jutni a másikat. A szakasziparancsnok magáról kezdett mesélni.

- Tudja, mindig kemény embernek tartottam magam. Bennem van tartás, és a kitartást, az összeszedettséget elvárom mindenkitől, az alám rendelt állománytól is. De az ember már csak olyan, hogy tervez. Vannak elképzelései a jövőről, ábrándjai, céljai, amiket szeretne megvalósítani. Én még a tavasszal azt terveztem, veszek egy kis házat, és megnősülök. Volt egy kis örökségem, gyűjtöttem mellé még egy keveset. Családot akartam alapítani. A menyasszonyom azonban, amikor elkezdődött a háború, kategorikusan kijelentette: ő nem akar hadiözvegy lenni. Hát gondolta volna, hogy az a nő, akit a gyermekeim anyjának akartam, így áll a dologhoz?! Itt és ekkor megmutatkozott, hogy mégiscsak rosszul választottam, rosszul terveztem az életemet. A házat se vettem meg, most már minék. Ha egyszer véget ér a háború, és marad a pénzből valami, újra kell gondolni az egész életemet. Nem is tudom, mi a jobb? Itt ülni, és nem aggodni, hogy mi van az otthoniakkal, vagy érezni azt, hogy odahaza valaki vár, sőt visszavár? Folyton rám gondol, lesi a híreket, levelet ír, hogy tartsa bennem a lelket, hogy buzdítson, hogy egyszer ennek is vége lesz... Maga nem így gondolja, katona?

Sokáig hallgattak, hallgatták a ponyvára hulló hókristályok monoton kopogását. Megint a szakasziparancsnok szólalt meg, mintha nem állná a csendet.

- Rossz itt egyedül. Egyedül, mert otthon nem vár senki. Persze a szavaimból ne a csüggedést vegye csak ki, én azért még nem adtam fel. Ezek magánéleti problémák, ami mindenkinek akad. És ez alól a kemény emberek se kivételek.

Érezte, hogy most már neki is illik szólnia. Nem akart barátságtalan lenni ezzel az emberrel, a feljebbvalójával, aki megosztotta vele a gondjait.

- Nekem még élnek a szüleim. Van egy nővérem is, családos, gyerekei vannak. Én is hazagondoltam. Rájuk, hogy vajon hogy boldogulnak. Így karácsony táján, különösen, ha nincs tennivalója, az ember összegzi az életét. Felértékelődnek a rokoni, baráti kapcsolatok. Maradt otthon egy jó barátom, egy sánta fiú. Nagyon okos, van benne kurázszi, önként is bevonult volna. De neki meg az lett a veszte, hogy akart volna jönni, de nem engedték, a hibás lába miatt. Biztos vagyok benne, hogy tartja a családdal a kapcsolatot, tán segít is nekik valamit. Rendes ember. De valamiért ő más gondolt a háborúról. Azt mondogatta, nem hiszi, hogy őszre véget ér. A nagyhatalmak nem szokták ilyen hamar lefűjni a riadót. Marad a háború, ameddig a hatalommal bírók érdeke úgy kívánja. Ő tanult ember, mármint a barátom. Most egyelőre úgy látszik, az ő igaza jött be. De azért a remény él. Bennem legalábbis. Mindenkinek az lenne a legszebb karácsonyi ajándék, ha véget érne a háború. Hiszen már úgysí nagy a veszteség, miért haljanak meg még többen?! Kinek jó az?! Az egyszerű embernek bizonyára nem. És én úgy látom, a lövészárkok tele vannak egyszerű emberekkel...

Egy darabig mindketten hallgattak. Hogy teljen az idő, vagy, hogy legalább annak az érzetét keltsék, a lövészárkokban is lehet kulturáltan viselkedni, társas, közösségi kapcsolatokat fenntartani. Ismét a szakaszparancsnok szólt meg.

- Magát várja otthon valaki? Már úgy értem, a szűkebb családján kívül.

Ezen el kellett töprengenie. Vajon miként gondol rá az a lány, aki valamikor iskolatársa volt, és az utóbbi években néhányszor, amikor összefutottak, élénk érdeklődést mutatott iránta. Ha találkoztak, mindig szakított rá időt, hogy hosszasan elbeszélgessenek. Tudja róla – legalábbis, amikor ő bevonult, még úgy volt –, nem kötelezte el magát senkinek. Szemrevaló lány, falusi viszonylatban kifejezetten csinosnak mondható. Még a városi lányokkal összevetve is. Egyszer-kétszer meg is táncoltatta a szüreti, na meg a karácsonyi bálokon. És szinte észrevétlenül, gondolatai megint csak visszakanyarodtak a karácsonyhoz. Ha most otthon van, talán sorsdöntő is lehetett volna számára ez az idejű karácsony. Ha nincs a háború, és ő otthon van. Mint egy egyszerű gazdálkodó, aki a földet túrja, de boldog és elégedett, mert van tennivalója, van értelme és látható eredménye a munkájának. Egy földműves, aki élvezi a szorgos munkája gyümölcsét, és arra alapozva házasodik. Ő megtette volna. Most már szinte bizonyosra vette, ha otthon van, megkéri a lány kezét. Miért is ne?! Egyszer csak el kell kezdeni az életet, a családalapítással se lehet örökké várni.

- Nincs, nincs senkije, aki a szülein és a testvérén kívül – beleértve a barátját is – odahaza várná?

A megismételt kérdést már modortalanság lett volna válasz nélkül hagyni.

- De, van egy lány. Legalábbis, azt hiszem, gondol rám. Tudja, hogy bevo-
nultam. Amikor utoljára beszéltem vele, aggodalmat éreztem ki a hangjá-
ból. Mintha láthatatlanban is féltett volna. Ez azért reménykeltő, nem?!

A szakasziparancsnok bólintott: az, reménykeltő.

- Tulajdonképpen nem volt még közöttünk komolyabb kapcsolat, de ahogy
nekem, másnak se volt elkötelezve a lány. Ha most otthon vagyok, bizto-
san megkérem. Igent mondott volna.

- Az jó, ha igent mondanak az embernek – nyugtázta a szakasziparancsnok.
Nekem is keresni kellene a háború után valami jóra való lányt, vagy asz-
szonyt. Esetleg hadiözvegyet, aki tudja, mit jelent a háború. Jó lenne le-
csendesedni, nyugodtan élni. Hiszen békében is kell a katona. Arra, hogy
kiképezzen másokat, vagy csak egyszerűen, hogy legyen, aki készenlét-
ben áll, ha a hazát támadás fenyegetné. A katona hasznos ember, nem?!
De a katona is élni akar. Itt élesben megy minden. Nem tudom, lesz-e
alkalmunk, magának és nekem, egyszer még az életben a leánykérésre?!
Ne is hallgasson ide. Amit mondtam, felejtse el. A katona azért megy a
csatába, hogy győzzön. Nem lehet feladni, mert akkor nincs semmi ért-
elme. Annak se, hogy itt vagyunk, és talán annak se, hogy megszülettünk.
Valamit inni kéne. Ilyenkor inni kell a férfiembernek, mert ellágyul. Meg-
bicsaklik az önbizalma, és kételkedni kezd. Nem csak önmagában, min-
denben. Pedig azt nagyon nem szabad. Különösen nem a csatatéren.
Látja, agyamra ment ez a hideg. Hogy csak szakad a hó, és nem jön a
menázi. Már egy forró teáért is hálás lennék, hátha még egy gyűszűnyi
rumot is kapnánk. Csak úgy, a karácsony tiszteletére.

A közelben megint felhangzott a vinnyogó sírás.

- Ez melyik? – kérdezte a szakasziparancsnok.

- A tanár – felelte ő. A rokkant feleségét siratja. Az meg otthon valószínűleg
ő. Nem is tudom, melyikük a nyomorultabb. Talán ez itt. Mert tudja, hogy
segíthetne, ha otthon lenne. De a hivatalban azt mondták, az asszonynak
a férjén kívül van más rokonsága is, gondoskodjanak róla ők. Megtehetik.
A nő fivérei már idősebbek, őket nem rukkoltatták be.

- Szegény asszony, szegény ember – a szakasziparancsnok sóhajtott, aztán
felállt, hogy a többi katonához is szóljon pár bátorító szót. Ha másról nem,
a közeledő menázsiról.

Mit tudna itt az ember mást, reménykeltőt mondani? Az étel, már az is
egyenlő a reménnyel. Hogy nem halnak éhen. Legfeljebb elesnek a csatában,
de éhen nem halnak. Erről gondoskodnak azok, akik ide küldték őket.

Ahogy a hétrét görnyedő alak egyre távolodott tőle, arra gondolt, egyformák
ők. Sérülékeny, érző emberek. Mindegy, hogy ki, milyen posztban van, egyszerű
honvéd vagy szakasziparancsnok, mi a gondja, milyen volt az addigi élete, mi-
lyen jövő vár rá. Most ide vannak együvé rendelve, a sors által toborozva, hogy
együtt, egy végtelen hosszúságú lövészárokban karácsonyozzanak. Már szinte
nem is csupán bajtársak, családtagok. Jobb híján. Egy nagy család tagjai. Az
emberiség nagy családjáé, amely nem bír nyugton maradni, és időről-időre
háborút provokál. Persze, sohasem azok esnek el a csatatéren, nem azok ku-
porognak ázott ponyva alatt, éhségtől görcsbe rándult gyomorral, akik kitalál-
ták a háborút.

Ezt a karácsonyt az egyszerű honvédek nem akarták együtt tölteni itt, a lövészárokbán. Odahaza mindenkit vár valaki. Azt is, aki esetleg még nem is tudja, kicsoda lesz az illető.

A karácsonyt nem azért találták ki, hogy az ember azt a lövészárokbán, a szeretteitől távol, éhezve, fázza, nyomorúságos körülmények között töltsen.

Hol itt a szeretet?! A szeretetnek pedig mindenütt ott kéne lennie. Különösen karácsonykor. A szeretet nem fáradhat el, a szeretetnek élnie és érződnie kell.

Nem szokott költői észjárással gondolkodni, ennek ellenére úgy érezte, megszállta az ihlet, a karácsonyi áhítat. Ellágyították a saját gondolatai, rabul ejtette a karácsony szelleme.

Ismét végiggondolta, kikkel van itt együtt, kik is alkotják ezt az ideiglenes családot körülötte? A fiatal, vörhenyes szőke honvéd, a sírdogáló tanárember, a szakaszparancsnok, a többi, távolabb gubbasztó bajtársa, akik ugyan térben távol vannak tőle, azonban lélekben itt vannak közvetlenül mellette, vele együtt a lövészárokbán, karácsonykor.

Hajnalodott. Megszelídült az időjárás, a súlyos, sötétszürke felhők felszakadoztak, egyre csendesebben esett, lassan már csak szállingózott a hó. Valahol, előbb vagy utóbb, a nap is felkel.

Jobbra tőle, a sírás elcsitult, úgy látta, a szakaszparancsnok a tanárember vállán nyugtatja a kezét, és halk hangon valamit, vélhetően vigasztaló szavakat mormol neki.

A pillanatnyi csöndben jól hallatszott egy közeledő teherautó motorjának berregése, ami a menázsival talán elhoz nekik is egy darabka karácsonyt. Még ha kicsit megkésve is...

Az I. világháború (isonzói csata)¹¹³

¹¹³ Forrás: http://hu.wikipedia.org/wiki/Els%C5%91_vil%C3%A1gh%C3%A1bor%C3%BA

Dr. Fülöp Valter¹¹⁴
ADJ A MAGYARNAK

Adj a magyarnak
Istenem
derűt, vidámságot
hitet, s bizalmat
szelíd barátságot.

Adj dombokat
temérdek legelőt
vétkesnek irgalmat
igaznak szép jövőt.
Színésznek színpadot
bohócnak cirkuszt
írónak ihletet
költőnek himnuszt.

Adj hegyeket,
temérdek patakot,
horgásznak zsákmányt
rapsicnak haragot.
Legénynek szerelmet
árvának nevelőt
asszonynak gyermeket
burokban születőt.

Adj völgyeket,
temérdek hidakat
gazdának bő termést
gyilkosnak rácsokat.
Anyámnak életet
örökké tartót
cigánynak hegedűt
távolba hallót.

Adj síkságot
temérdek mezőt
gulyásnak gulyát
vadaknak erdőt.
Betegnek gyógyítót
orvosnak tudást
sportolónak sikert
árulónak bukást.

Adj a magyarnak
Istenem
értelmet a létben
felismerje ellenségét
saját lelkében.

¹¹⁴ A szerző, néhai dr. Fülöp Valter, rendőr dandártábornok, rendőrségi főtanácsos, 2014. május 2-án bekövetkezett, korai halálakor a Zala Megyei Rendőr-főkapitányság vezetője volt. Lapunk továbbra is verseivel tisztelg dr. Fülöp Valter kimagasló tehetsége és példaértékű rendőri pályafutása előtt. Az „Adj a magyarnak” című vers a szerző Facebook oldalán is megjelent: <https://www.facebook.com/pages/Dr-F%C3%BCI%C3%B6p-Valter-A-whiskys-nyom%C3%A1ban/240838772593620?ref=ts&fref=ts>

